

Eija Laari ja Sari Outinen

MIELENTERVEYSKUNTOUTUJIIEN OSALLISUUDEN TUKEMINEN OMAOHJAAJUUDESSA

Opinnäytetyö

Sosiaali- ja terveysalan ammattikorkeakoulututkinto

Sosiaalialan koulutus

2022

**Kaakkois-Suomen
ammattikorkeakoulu**

Tutkintonimike	Sosionomi (AMK)
Tekijät	Eija Laari ja Sari Outinen
Työn nimi	Mielenterveyskuntoutujien osallisuuden tukeminen omaohjaajuu- dessa
Toimeksiantaja	Kymsote, Vaahteramäen asumisyksikkö
Vuosi	2022
Sivut	38 sivua, liitteitä 6 sivua
Työn ohjaajat	Merja Nurmi ja Marjo Salonen

TIIVISTELMÄ

Omaohjaajuus on keskeinen työmenetelmä mielenterveyskuntoutujien kuntoutumisen tukemisessa. Asiakkaan osallisuuden tukeminen on tärkeä osa omaohjaajan työtä. Toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena oli saada omaohjaajat pohtimaan omaa toimintaansa asukkaan osallisuuden tukemisessa sekä tehdä näkyväksi omaohjaajan rooli asukkaan osallisuuden toteutumisessa mielenterveyskuntoutujien asumisyksikössä.

Opinnäytetyö toteutettiin yhteiskehittämisen avulla. Aukkaat saivat tuoda omaa ääntään kuuluviin heille suunnatussa asukastyytyväisyyskyselyssä. Työntekijöiden näkemykset tulivat esiin asukastyytyväisyyskyselyn pohjalta pidetyssä aivoriihessä. Asukastyytyväisyyskyselyn tavoitteena oli saada asumisyksikön asukkaiden ajatuksia siitä, mitkä asiat omaohjaajuudessa toimivat ja mitä omaohjaajuudessa voisi vielä kehittää asukkaiden osallisuuden edistämistä ajatellen. Asumisyksikön henkilökunnalle järjestetyssä aivoriihessä henkilökunta kävi yhteistä keskustelua omaohjaajan toiminnan vaikutuksesta asukkaan osallisuuteen. Edellä mainittujen toimintojen pohjalta syntyi tiivis, kaksisivuinen Asukkaan osallisuuden tukeminen -ohje kyseisen asumisyksikön perehdytyskansioon.

Tutkimustulosten mukaan mielenterveyskuntoutujille on tärkeää, että asumisyksikössä vallitsee luottamuksellinen ja avoin ilmapiiri, jossa asukkaat voivat ilmaista itseään avoimesti eriävissäkin mielipiteissään. Myös yksilöllinen kohtaaminen ja huomiointi on asukkaille hyvin merkityksellistä. Tulosten mukaan asukkaat tarvitsevat omaohjaajan kannustavaa tukea siihen, että jokaisen asukkaan ääni tulee kuulluksi. Omaohjaaja toimii asukkaan etujen valvojana ja huolehtii, että asukkaan ajatukset tulevat tarvittaessa myös muiden ammattilaisten tietoon. Näin asukkaat voivat olla osallisina omannäköisensä arjen ja elämän rakentamisessa. Näiden tutkimustulosten pohjalta syntyi Asukkaan osallisuuden tukeminen -ohje, joka toimii työvälineenä yksikön nykyisille ja tuleville työntekijöille.

Asiasanat: mielenterveyskuntoutus, omaohjaajuus, osallisuus

Degree	Bachelor of Social Services
Authors	Eija Laari and Sari Outinen
Thesis title	Supporting mental health rehabilitators' involvement in personal counselling
Commissioned by	Kymsote, Vaahteramäen asumisyksikkö
Time	2022
Pages	38 pages, 6 pages of appendices
Supervisors	Merja Nurmi and Marjo Salonen

ABSTRACT

Personal counselling is a key working method in supporting mental health rehabilitators' rehabilitation. Supporting customer involvement is an important part of the personal counsellor's work. The objective of the functional thesis was to make personal counsellors reflect on their own activities in supporting resident inclusion and to make personal counsellor's role visible in the realization of resident involvement in mental health rehabilitators' housing unit.

The thesis was carried out through co-development. Residents were allowed to bring their own voices to be heard in a resident satisfaction survey aimed at them. Workers' views came to light in a think-tank held on the basis of the resident satisfaction survey. Residents answered three questions via a questionnaire. A think-tank was held for the staff at the housing unit where the staff discussed the impact of the personal counsellor's activities on the resident's involvement. On the basis of the above activities, a concise two-page Resident Inclusion -guideline was created in the orientation folder of the housing unit concerned.

According to the findings, it is important for mental health rehabilitators that a confidential and open atmosphere exists within the housing unit, where residents can express themselves openly even in their dissenting opinions. Individual encounters and attention are also very relevant to residents. According to the results, residents need the supportive support of a personal counsellor to make each resident's voice heard. The personal counsellor acts as a supervisor of resident's interests and ensures that the resident's thoughts also come to the attention of other professionals if necessary. This allows residents to be involved in the construction of everyday life. Based on these research results, the Resident Inclusion -guideline was created, which serves as a tool for current and future employees of the unit.

Keywords: mental health rehabilitation, personal counselling, involvement

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	MIELENTERVEYSKUNTOUTUS	7
2.1	Mielenterveys.....	8
2.2	Kuntouttava mielenterveystyö.....	8
2.3	Mielenterveyskuntoutujana asumisyksikössä	10
3	MIELENTERVEYSKUNTOUTUJAN OSALLISUUDEN TUKEMINEN JA ASIAKASLÄHTÖISYYS.....	11
4	OSALLISUUTTA TUKEVA OMAOHJAAJUUS	12
4.1	Omaohjaajan työnkuva	13
4.2	Omaohjaajuus Vaahteramäen tehostetussa asumisyksikössä	13
5	OSALLISUUDEN JA ASIAKASLÄHTÖISYYDEN EDISTÄMINEN YHTEISKEHITTÄMÄLLÄ.....	14
5.1	Yhteiskehittäminen	15
5.2	Asiakastytyväisyyskysely	15
5.3	Aivoriihi	16
6	TUTKIMUKSEN TAVOITE, TARKOITUS JA TOTEUTTAMINEN.....	16
6.1	Tutkimuksen suunnittelu ja eteneminen.....	17
6.2	Tutkimuksen toteuttaminen.....	18
6.2.1	Asukastytyväisyyskysely	19
6.2.2	Henkilökunnan aivoriihi.....	19
7	TUTKIMUSTULOKSET JA KEHITTÄMISIDEAT	20
7.1	Asukastytyväisyyskyselyn analysointi	21
7.2	Aivoriihen analysointi.....	24
7.3	Kehittämisideat tutkimustulosten pohjalta.....	27
8	ASUKKAAN OSALLISUUDEN TUKEMINEN -OHJE	28
9	POHDINTA	29
9.1	Johtopäätökset	29
9.2	Opinnäytetyön prosessin arviointia	30

9.3	Eettisyys ja luotettavuus	32
9.4	Jatkotutkimusideat	34
LÄHTEET.....		36

LIITTEET

- Liite 1. Saatekirje asumisyksikön työntekijöille
- Liite 2. Asukastyytyväisyyskysely
- Liite 3. Ohje työntekijöille asukastyytyväisyyskyselyyn
- Liite 4. Aivoriihen työskentelyrunko
- Liite 5. Asukkaan osallisuuden tukeminen -ohje

1 JOHDANTO

Meille jokaiselle on tärkeää olla osallisena ja vaikuttaa oman elämme rakentamiseen. Meillä on myös halu tulla nähdyksi ja kuulluksi omana itsenämme. Joskus tarvitsemme apua siihen, että saamme oman äänemme kuuluviin. Eri-tyisesti mielenterveystyössä työntekijän aktiivinen tuki on tärkeää.

Mielenterveystyö sosiaalityön näkökulmasta kiinnostaa meitä molempia. Toinen meistä työskentelee Vaahteramäen asumisyksikössä ja, toisella on vankka työhistoria lastensuojelussa. Meillä molemmilla on kokemusta omaohjaajuudesta. Opinnäytetyömme lähtökohtana onkin omaohjaajan rooli asukkaan osallisuuden tukemisessa.

Asiakaan osallisuus nähdään sosiaali- ja terveydenhuollossa työn keskeisenä tavoitteena. Tämä sama pätee myös mielenterveystyöhön. Osallisuus on jo itsessään päämäärä, mutta sen lisäksi osallisuutta pidetään keinona laadukkaampien palvelujen saavuttamiseksi. (Laitila 2010, 7.) Omaohjaajan roolia asukkaan osallisuuden tukemisessa tulee jokaisen työntekijän pohtia omalla kohdallaan jatkuvasti. Siihen tämä työkin painottuu.

Omaohjaajuus on tärkeä työmenetelmä mielenterveyskuntoutujien kuntoutumisen tukemisessa ja arjen sujumisessa. Jotta työtä voitaisiin kehittää, on tärkeää, että erityisesti omaohjaajan rooli asukkaiden osallisuuden tukemisessa ja toteutumisessa nostetaan esille. Tämä vahvistaa asiakaslähtöisyyttä kaikessa työskentelyssä. Asiakaslähtöinen työskentelytapa mahdollistaa asukkaiden osallistumisen yhteistyöhön työntekijöiden kanssa. Asukkaat voivat siten kokea olevansa osallisia omaan elämäänsä liittyvissä asioissa. Lisäksi yhteisesti sovitut toimintatavat helpottavat asukkaiden osallisuuden sekä tasavertaisen kohtelun toteutumista.

Toimeksiantajana opinnäytetyössämme oli Kymsoten eli Kymenlaakson sosiaali- ja terveyspalvelujen kuntayhtymän 17-paikkainen Vaahteramäen tehostettu mielenterveyskuntoutujien asumisyksikkö. Asukkaat asuvat joko omissa tai solumuotoisissa asunnoissa. Työntekijöiden tukea ja ohjausta on saatavilla ympärivuorokautisesti. Mielenterveyskuntoutujista puhuttaessa tarkoitamme tässä työssä nimenomaan asumisyksikössä asuvia mielenterveyskuntoutujia.

Toimeksiantajan kanssa tehtävä yhteistyö tapahtui asumisyksikön kanssa tehtävän yhteiskehittämisen kautta. Tähän sisältyivät palveluesimiehen kanssa käydyt keskustelut, asukkaille tehty asukastyytyväisyyskysely sekä työntekijöille järjestetty aivoriihi asukastyytyväisyyskyselyn pohjalta.

Opinnäytetyömme etenee niin, että aluksi avaamme opinnäytetyön teoriapohjaa mielenterveyskuntoutuksen, osallisuuden ja omaohjaajuuden eri näkökulmista. Sen jälkeen kuvaamme yhteiskehittämisen tausta-ajatuksen. Lisäksi käymme läpi yhteiskehittämisessä käyttämiämme asiakastyytyväisyyskyselyä sekä aivoriihä aineistonkeruumenetelmää.

Tutkimuksen teoriaosuuden jälkeen siirrymme kuvaamaan tutkimuksemme toteuttamista vaihe vaiheelta. Toteuttamisosuutta seuraavat tutkimustulokset sekä niiden pohjalta syntyneet kehittämisideat. Tämän jälkeen keskitymme kuvaamaan opinnäytetyömme pohjalta syntynyttä Asukkaan osallisuuden tukeminen -ohjeen rakentumista.

Tutkimuksemme lopussa pohdimme koko opinnäytetyön prosessia ja siinä onnistumistamme. Käymme läpi sitä, miten saimme vietyä opinnäytetyön päätökseen sekä mitä olemme matkan varrella oppineet. Pohdimme myös, miten opinnäytetyön tekeminen on vaikuttanut omaan ammatillisuuteemme ja miten voimme hyödyntää opittuja asioita myöhemmissä työtehtävissämme. Pohdintaosuudessa käymme lisäksi läpi tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta sekä mahdollisia jatkotutkimusaiheita.

2 MIELENTERVEYSKUNTOUTUS

Mielenterveyden järkkyessä yksilön normaali toimintakyky heikentyy ja hyvinvointi kärsii. Kuntoutuksella voidaan tukea ja auttaa selviytymään arjessa silloin, kun ongelmat pitkittyvät ja omat voimavarat ehtyvät. (Mielenterveystalo s.a.) Mielenterveyskuntoutuksen tavoitteena on kuntoutujan toimintakyvyn ja hyvinvoinnin kohentuminen sekä omien voimavarojen löytäminen. Lisäksi kuntoutuksella pyritään edistämään kuntoutujan osallisuutta omassa arjessa ja yhteisössä. (Vuorilehto ym. 2014, 128.)

2.1 Mielenterveys

WHO määrittelee mielenterveyden seuraavasti: “Mielenterveys on hyvinvoinnin tila, jossa ihminen ymmärtää omat kykynsä, pystyy toimimaan normaaleissa stressitilanteissa, työskentelemään tuottavasti tai tuloksellisesti ja olemaan yhteisönsä jäsen.” (Vuorilehto ym. 2014, 13; WHO 2018.) Kun ihmisen mieli sairastuu, se vaikuttaa hänen hyvinvointiinsa, terveyteensä ja toimintakykynsä (THL s.a.).

Mielenterveyden haasteet voivat ilmetä monin eri tavoin eikä kaikille yhteisiä oireita välttämättä ole. Puhuttaessa mielenterveyden haasteista oireet aiheuttavat ihmiselle kärsimystä tai psyykkisen tasapainon heilahtelua, rajoittavat hänen toiminta- ja työkykyään tai selviytymis- ja osallistumismahdollisuuksiin päivittäin. Pahimmillaan oireet voivat lamauttaa ihmisen lähes täysin ja sulkea hänet yhteiskunnan toimintojen sekä sosiaalisten suhteiden ulkopuolelle, jolloin ihminen eristyy muusta maailmasta. (Hietaharju & Nuutila 2016, 29–30.)

2.2 Kuntouttava mielenterveystyö

Mielenterveyslain mukaan (14.12.1990/1116) “mielenterveystyöllä tarkoitetaan yksilön psyykkisen hyvinvoinnin, toimintakyvyn ja persoonallisuuden kasvun edistämistä sekä mielisairauksien ja muiden mielenterveydenhäiriöiden ehkäisemistä, parantamista ja lievittämistä. Mielenterveystyöhön kuuluvat mielisairauksia ja muita mielenterveydenhäiriöitä poteville henkilöille heidän lääketieteellisin perustein arvioitavan sairautensa tai häiriönsä vuoksi annettavat sosiaali- ja terveydenhuollon palvelut (mielenterveyspalvelut). Mielenterveystyöhön kuuluu myös väestön elinolosuhteiden kehittäminen siten, että elinolosuhteet ehkäisevät ennalta mielenterveydenhäiriöiden syntyä, edistävät mielenterveystyötä ja tukevat mielenterveyspalvelujen järjestämistä.”

Kuntouttavassa mielenterveystyössä kuntoutujaa autetaan ylläpitämään kuntoutujan elämänhallintaa, toteuttamaan kuntoutujan elämänprojekteja sekä ylläpitämään osallisuutta kuntoutujan sosiaalisissa yhteisöissä. Kuntoutujaa tuetaan mielenterveysongelmien ja henkisen uupumuksen aiheuttaman heikentyneen sosiaalisen selviytymisen ja yhteisöihin integroitumisen vahvistamisessa.

Kuntouttavassa mielenterveystyössä kuntoutuja nähdään aktiivisena toimijana sekä oman elämänsä asiantuntijana. (Heikkinen-Peltonen ym. 2019, 302.)

Mielenterveyskuntoutuksesta on käytetty esimerkiksi termejä psykiatrinen kuntoutus, sosiaalipsykiatrinen kuntoutus, psykososiaalinen kuntoutus ja kuntouttava mielenterveystyö. Nykyisin, jos kuntoutus tai kuntouttaminen eivät ole riittäviä termejä, käytetään käsitettä mielenterveyskuntoutus. Kuntoutuksen muodot ovat lääkinällinen, kasvatuksellinen, ammatillinen ja sosiaalinen kuntoutus. (Heikkinen-Peltonen ym. 2019, 302.)

Ammatillisessa kuntoutuksessa pyritään parantamaan tai ylläpitämään kuntoutujan työkykyä, ammatti- ja koulutussuunnitelmia sekä työelämään siirtymistä. Sosiaalisessa kuntoutuksessa vahvistetaan ja lisätään asiakkaan sosiaalista toimintakykyä ja omaan yhteisöön sekä yhteiskuntaan osallistumista. Sosiaalisella kuntoutuksella pyritäänkin ehkäisemään kuntoutujan syrjäytymistä. (Heikkinen-Peltonen ym. 2019, 304.)

Mielenterveyskuntoutuksen keskeisiä periaatteita ovat asiakaslähtöisyys, aktiivinen työote, oikea-aikainen apu, yhteistyössä suunniteltu ja sovittu palvelukonaisuus ja palveluohjaus sekä seuranta (Heikkinen-Peltonen ym. 2019, 308). Heikkinen-Peltonen ym. (2019) ovat kuvanneet kuntoutumisen prosessia nelivaiheiseksi. Prosessi lähtee nykyhetkestä eteenpäin. Se alkaa oman elämäntilanteen uudelleen arvioinnista, surutyöstä menneeseen ja kaikesta siitä, mistä on kuntouduttava. Tämän jälkeen asetetaan kuntoutumiselle tavoitteet ja määritetään tuen tarpeet. Kolmanneksi tulee sitoutuminen ja toiminta omien tavoitteiden suuntaisesti omasta hyvinvoinnista ja voimavaroista huolehtien. Lopuksi rakennetaan uusi minäkuva itsestä, sisäistetään uusia toimintatapoja ja ollaan aktiivisia omassa elämässä. (Heikkinen-Peltonen ym. 2019, 310.)

Mielenterveystyötä ohjaavat terveyden- ja sosiaalihuollon eri lait. Sosiaalihuoltolain tarkoituksena on edistää ja ylläpitää hyvinvointia sekä sosiaalista turvallisuutta, vähentää eriarvoisuutta ja edistää osallisuutta, turvata yhdenvertaisin perustein tarpeenmukaiset, riittävät ja laadukkaat sosiaalipalvelut sekä muut hyvinvointia edistävät toimenpiteet. Sen turvin edistetään asiakaskeskeisyyttä, asiakkaan oikeutta hyvään palveluun ja kohteluun sosiaalihuollossa sekä

parannetaan yhteistyötä sosiaalihuollon ja kunnan eri toimialojen sekä muiden toimijoiden välillä. (Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.)

Muita lakeja, jotka ohjaavat mielenterveystyötä ovat mm. mielenterveyslaki 1116/1990, terveydenhuoltolaki 1326/2010, päihdehuoltolaki 41/1986, laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000, laki sosiaalihuollon asiakasasiakirjoista 254/2015, sosiaali- ja terveysministeriön asetus potilasasiakirjoista 298/2009, laki terveydenhuollon ammattihenkilöistä 559/1994 ja asetus 564/1994 sekä laki sosiaalihuollon ammattihenkilöistä 817/2015.

(Kymsote s.a., 28; Vuorilehto ym. 2014, 254.) Erilaiset suositukset ja ohjelmat ohjaavat mielenterveyspalveluiden suunnittelua, toteuttamista ja kehittämistä. Hoidon sisältöä ohjaavat puolestaan hoitotyön sekä Käypä hoito -suositukset. (Vuorilehto ym. 2014, 253.)

Kuten nykyinen lainsäädäntökin vaatii, niin suurin osa maamme mielenterveyskuntoutujista on avohoidon asiakkaana mielenterveysongelmansa tai mielenterveyshäiriönsä vuoksi. Näitä palveluita täydentävät lisäksi psykiatriset sairaalaosastot. Sairaala- ja laitoshoidon on keskittynyt akuuttitilanteiden sekä vakavien häiriöiden hoitoon. Uudet avo- ja yhteisöhoitoon muodot vähentävät osaltaan sairaalahoidon tarvetta. Yksi uudentulaisista kuntoutumisen palvelumuodoista on päiväkuntoutustoiminta, mikä sopii niin tukiasumisen kuin avohoidonkin asiakkaille. Suurin osa kuntoutujista asuu tavallisissa asunnoissa, mutta osa tarvitsee enemmän tukea, jota voidaan tarjota erityisissä asumisyksiköissä. (Helmijoki 2018, 11–13.)

2.3 Mielenterveyskuntoutujana asumisyksikössä

Mielenterveyskuntoutujalla tarkoitetaan täysi-ikäistä henkilöä, joka tarvitsee sekä kuntouttavia palveluja että asumispalveluja mielenterveyshäiriönsä takia (Nygård 2020, 6). Mielenterveyskuntoutuja on henkilö, joka on sairautensa vuoksi harvoin kykenevä työskentelemään täysimääräisesti. Mielenterveyskuntoutuja jääkin työkyvyttömyyseläkkeelle useammin kuin muut työkäiset. He ovat siis taloudellisesti heikommassa asemassa ja riski pudota köyhyysrajalta on suuri. Työelämän ulkopuolelle jääminen aiheuttaa mielenterveyskuntoutujalle myös sosiaalista syrjäytymistä. (Pellinen 2011, 3.)

Ensisijaisesti mielenterveyskuntoutujien tarkoituksena on asua omissa asunnoissaan sinne tarjottavien palvelujen ja tukien avulla. Jos nämä tukitoimet eivät riitä eikä myöskään palveluasuminen, jossa henkilökunta on osan päivästä paikalla, niin silloin päädytään tehostettuun palveluasumiseen. Asuminen tehostetussa palveluasumisessa voi olla joko lyhyt- tai pitkäaikaista. (Kymsote s.a., 4–5.)

Tehostetussa palveluasumisessa mielenterveyskuntoutujien ohjauksen ja tuen tarve on ympärivuorokautista. Mielenterveyskuntoutuja asuu palveluntuottajan asumisyksikössä vuokra-asunnossa, jossa hän saa ohjausta, tukea ja apua esimerkiksi lääkehoitoon, arjenhallintaan, vuorokausirytmien toteuttamiseen, hyvinvointiin ja hygieniaan yksikön henkilökunnalta ympäri vuorokauden. Ohjaus, tuki ja apu ovat tavoitteellisia ja ne lähtevät yksilöllisesti jokaisen kuntoutujan tarpeista, joihin vaikuttavat niin kuntoutujan toimintakyky kuin tilanne. Tavoitteena tehostetussa palveluasumisessa on kuntoutua kohti itsenäistä tai kevyempää tuettua asumista. Toisinaan tämä ei ole mahdollista, jolloin tavoitteena on kuntoutujan nykyisen toimintakyvyn tukeminen. (Kymsote s.a., 4–5.)

3 MIELENTERVEYSKUNTOUTUJAN OSALLISUUDEN TUKEMINEN JA ASIAKASLÄHTÖISYYS

Osallisuus tarkoittaa mielenterveyskuntoutujan aktiivista roolia kuntoutujan omaa hoitoa koskevissa päätöksissä. Kuntoutujalla on näin mahdollisuus vaikuttaa itseään koskeviin asioihin. Osallisuus omassa arjessa tekee mielenterveyskuntoutujan elämän mielekkääksi sekä luo yhteenkuuluvuuden tunnetta. Tämä lisää kuntoutujan hyvinvointia sekä ehkäisee samalla syrjäytymistä. Osallisuus näkyy siis mielenterveystyössä kuntoutujan mahdollisuutena osallistua oman hoitonsa suunnitteluun. (Vuorilehto ym. 2014, 31.)

Käsitteenä osallisuutta ei kuitenkaan pidä sekoittaa osallistumiseen. Osallisuus on syvällisempää, jossa esimerkiksi mielenterveyskuntoutujalla on mahdollisuus vaikuttaa asioihinsa omalla sitoutumisella sekä ottaa vastuuta häntä koskeviin päätöksiin ja niistä tuleviin seurauksiin. (Pehkonen ym. 2019, 92.) Kaikki mielenterveyskuntoutujat eivät halua osallistua tai olla osallisina omaa hoitoa koskevissa asioissa, vaan he ovat tyytyväisiä asiantuntijoiden tarjoamaan apuun. Osallisuuden velvoite voi aiheuttaa jopa stressiä joillekin

kuntoutujille. Toisaalta psyykinen sairaus voi myös vaikuttaa kykyyn tehdä erilaisia päätöksiä. Kaikilla mielenterveyskuntoutujilla ei ole voimavaroja, taitoja tai kykyä osallistua omaan hoitoonsa. (Laitila 2010, 22.)

Laitilan (2010) väitöskirjaan perustuvan tutkimuksen mukaan asiakkaan oma osallisuus on erittäin ratkaiseva tekijä mielenterveystyössä. Jos asiakas ei halua olla työskentelyssä osallisena, lähtökohdat hoitotyössä ovat huonot. Työntekijä ei voi tehdä asioita asiakkaan puolesta. Osallisuus antaa asiakkaalle mahdollisuuden tulla kuulluksi, arvostetuksi sekä kunnioitetuksi täysivaltaisena ihmisenä. (Laitila 2010, 111.) Tutkimuksen mukaan asiakkaan osallisuus omaan hoitoon ja kuntoutukseen on ensisijaista, mutta osallisuus voi toteutua laajemmin vasta kuntoutujan omien voimavarojen sen salliessa (Laitila 2010, 139).

Asiakaslähtöinen toiminta synnyttää asiakkaan ja ammattilaisen välille aitoa, tasa-arvoista vaikuttamista ja vuoropuhelua (Laitila 2010, 23; Alanko ym. 2017, 51). Tutkimuksen mukaan asiakaslähtöisyys näkyy asiakkaan ja työntekijän yhteistyön joustavuutena ja kokonaisvaltaisuutena, jolloin myös asiakkaan perhe ja muu sosiaalinen verkosto, taloudelliset asiat sekä fyysinen terveys huomioidaan. Asiakaslähtöisyyden taustalla suurta osaa näyttelevät työntekijän omat asenteet mielenterveysongelmia sekä asiakkaita kohtaan. (Laitila 2010, 143.)

Asiakaslähtöisessä työotteessa otetaan huomioon myös asiakkaan oma vastuu toimintaan ja yhteistyöhön. Vastuun määrittelyssä on huomioitava, ettei asiakkaalle kuitenkaan määritellä liian suurta vastuuta. Asiakaslähtöisyydessä tärkeitä arvoja ovat itsemääräämisoikeus, osallistuminen, tasavertainen vuorovaikutus ja tiedonsaanti. On huomioitava, että asiakaslähtöisessä työotteessa ongelmana ja työn kohteena on asiakkaan huolta aiheuttava tilanne eikä asiakas itse. (Pehkonen ym. 2019, 90.)

4 OSALLISUUTTA TUKEVA OMAOHJAAJUUS

Omaohjaajuus on työmenetelmä, jota käytetään asumisyksikössä asukkaiden arjenhallinnan, osallisuuden ja kuntoutumisen tukena. Omaohjaajuus on suunnitelmallista ja tavoitteellista yhteistyötä asukkaan kanssa. (Kymsote s.a.;

Vuorilehto ym. 2014, 126–128.) Omaohjaajuus vaatii työmenetelmänä työntekijältä sekä ammattitaitoa että kykyä käyttää kyseistä menetelmää kulloisenkin tilanteen ja asiakkaan tarpeiden vaatimalla tavalla (Rajaniemi 2016, 19).

Rajaniemi (2016) on tutkinut opinnäytetyössään Kuntoutuskoti Mainingin asukkaiden ja ohjaajien kokemuksia omaohjaajamenetelmästä. Tutkimuksen mukaan yhteistyö asukkaan ja työntekijän välillä rakentuu luottamukselle ja lähtee asukkaan omista tarpeista. Tärkeimpinä sosiaalisen tuen muotoina pidetään emotionaalista ja konkreettista tukea. (Rajaniemi 2016.)

4.1 Omaohjaajan työnkuva

Omaohjaaja on mielenterveyskuntoutujalle eli asukkaalle nimetty työntekijä, joka toimii asukkaan luotettuna tukijana, vastuuhenkilönä ja avustajana kaikissa kuntoutumisen prosesseissa (Hietaharju & Nuutila 2016, 124; Rajaniemi 2016). Omaohjaajan työtä on siis tukea ja auttaa asukasta kuntoutumisprosessin eri vaiheissa. Omaohjaajalta vaaditaankin kykyä tunnistaa asukkaan fyysinen ja psyykinen toimintakyky sekä asukkaan omat voimavarat arjen kaikissa tilanteissa. (Rajaniemi 2016, 19.)

Omaohjaajan työtä ohjaa luottamuksellinen, vastuullinen, turvallinen ja kuunteleva työote. Luottamuksellisen asiakassuhteen syntymistä puolestaan edistää avoin, rehellinen sekä ystävällinen ilmapiiri. Omaohjaajalta vaaditaan ammatillisen osaamisen lisäksi empatiaa sekä asukkaan että hänen elämänsä ymmärtämiseksi. (Vuorilehto ym. 2014, 65–67.)

4.2 Omaohjaajuus Vaahteramäen tehostetussa asumisyksikössä

Omaohjaajuusprosessi alkaa siitä, kun asukas muuttaa yksikköön. Omaohjaaja tutustuu asukkaaseen ja aloittaa rakentamaan luottamuksellista suhdetta asukkaaseen. Omaohjaajan luoma hyvä suhde asukkaan kanssa antaa hyvän lähtökohdan sosiaaliselle kuntoutumiselle. Omaohjaajan tehtävänä on ottaa asukas vastaan, perehdyttää hänet taloon, ympäristöön ja lähipalveluihin. Omaohjaaja huolehtii yhdessä asukkaan kanssa, että asukkaan muuttoon liittyvät käytännön järjestelyt ja yhteydet eri viranomaisiin on hoidettu. (Omaohjaajan työnkuva 2016.)

Omaohjaaja laatii ensimmäisen RAI-arvioinnin ja toteuttamissuunnitelman kuukauden kuluessa muutosta yhdessä asukkaan kanssa. Asukas voi halutessaan kutsua mukaan myös jonkun läheisen tai omaisen. Tarvittaessa siihen voi osallistua myös edunvalvoja, jos siihen on tarvetta. Asukkaan osallisuutta ja itsemääräämisoikeutta tuetaan suunnitelmaa laadittaessa, koska näin asukas saa kokemuksen, että voi itse vaikuttaa elämäänsä ja tulevaisuuteensa. Osallisuus auttaa myös asukasta sitoutumaan omaan kuntoutukseensa. Omaohjaaja huolehtii, että RAI-arviointi ja toteuttamissuunnitelma päivitetään puolivuositain tai tarvittaessa. (Omaohjaajan työnkuva 2016.)

Omaohjaaja suunnittelee yhdessä asukkaan kanssa asukkaalle viikko-ohjelman, jossa on selkeästi merkitty asiakkaan sovitut viikoittaiset tehtävät ja menot. Tämän avulla asukkaan viikko sujuu jäsennellysti. Omaohjaaja ohjaa asiakasta tarvittaessa raha-asioiden hoidossa ja tukee asukasta järkevään rahankäyttöön. Hän aktivoi asukasta osallistumaan ohjattuihin ryhmiin sekä muuhun toimintaan, joiden tarkoituksena on tukea asukkaan tavoitteellista kuntoutumista. Omaohjaaja kannustaa asukasta pitämään yllä suhteita omaisiin, ystäviin ja muihin tukiverkostoihin yksikön ulkopuolella. Hän hoitaa tarvittaessa asukkaan kanssa yhdessä arkiasioita ja viettää asukkaan kanssa laatu-aikaa. (Omaohjaajan työnkuva 2016.)

Omaohjaaja huolehtii siitä, että kaikki asukkaan kanssa tehdyt sopimukset eri asioista tulee koko työtiimin tietoon. On tärkeää, että kaikilla on asukkaan tilanteesta ja tarpeista ajan tasalla oleva tieto, koska omaohjaaja ei ole aina paikalla. Tästä huolimatta asukkaan on saatava tarvitsemansa tuki ja ohjaus sekä hänen asioitaan on hoidettava asianmukaisesti. (Omaohjaajan työnkuva 2016.)

5 OSALLISUUDEN JA ASIAKASLÄHTÖISYYDEN EDISTÄMINEN YHTEISKEHITTÄMÄLLÄ

Osallisuuden tunne kehittyy toiminnasta, jossa tasavertaisina toimijoina palveluiden käyttäjien asiantuntijuus hyväksytään ja hyödynnetään. (Talentia 2018, 16.) Laitilan (2010) tutkimuksen mukaan asiakkaan osallisuutta palvelujen kehittämissä voidaan kartoittaa erilaisten kyselyjen avulla tai selvittämällä asiakkaiden mielipiteitä ja kokemuksia palveluista. Asiakkaan kokemustietoa

pidetään tärkeänä kehittämistoiminnan näkökulmasta. Asiakas tulee nähdä ammattilaisten rinnalla mielenterveystyön kehittämisessä. (Laitila 2010, 92–93.)

Asiakaslähtöisyyttä edistää yhteistyöhön tähtäävä toimintatapa, jossa tavoitteiden asettaminen sekä niiden saavuttaminen on realistista. Asiakaslähtöisessä työskentelyssä sekä asiakas että työntekijä on motivoitunut ja sitoutuu työskentelyyn. Työtä tehdään yhdessä ja sitä halutaan kehittää. (Laitila 2010, 161.)

5.1 Yhteiskehittäminen

Sosiaalihuoltolaissa (1301/2014) määritetään asiakaslähtöisyyden ja osallisuuden edistämisestä (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014; THL s.a.). Yhteiskehittäminen on yksi mahdollisuus vastata laissa määrättyihin vaatimuksiin. Se on työote, joka voidaan nähdä myös sosiaalisen kuntoutuksen menetelmänä. Perusajatuksena sosiaalisen kuntoutuksen yhteiskehittämisessä on niin palveluissa kuin yhteiskunnassa, vahvistaa heikommassa asemassa olevien osallisuutta ja asemaa. (THL 2018.)

Yhteiskehittämisessä palveluiden käyttäjät otetaan mukaan palvelujen ja toimintojen suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Konkreettisesti yhteiskehittämistä voidaan toteuttaa esimerkiksi asiakasraatien, kehittäjäasiakas-, vertais- ja kokemusasiantuntijatoiminnan keinoin. Yhteiskehittämisessä prosessi kuvataan ja dokumentoidaan. Asiakkailla tulee olla mahdollisuus nähdä yhteiskehittämisessä esille tulleet tulokset ja samalla kokea, että heidän osallistumisellaan on ollut oikeasti jotakin merkitystä prosessissa. (THL 2018.)

5.2 Asiakastyytyväisyyskysely

Asiakasosallisuudessa voidaan ajatella olevan kaksi eri roolia. Asiakasosallisuus voidaan yhtäältä nähdä palveluiden kehittämisen keinona ja toisaalta asiakasosallisuus on itsessään myös tavoite. Asiakasosallisuutta edistämällä palveluiden eettisyys ja asiakaslähtöisyys lisääntyvät, mutta samalla se on myös keino palveluiden tehokkuuden ja laadun parantamiseksi. Yksi tapa edistää asiakasosallisuutta ovat asiakastyytyväisyyskyselyt. (Leemann & Hämläinen 2015.)

Asiakastyytyväisyyteen vaikuttavat monet tekijät muun muassa tuotteiden ja palvelujen laatu, asiakaspalvelu, asiointikokemus, hinta, toiminnan avoimuus ja rehellisyys sekä asiakkaasta itsestään johtuvat tekijät. Seuraamalla asiakastyytyväisyyttä saadaan selville, mikä tällä hetkellä on asiakkaiden mielestä hyvää ja mitä siinä pitäisi kehittää. Asiakastyytyväisyyttä voidaan seurata esimerkiksi asiakastyytyväisyyskyselyllä tai spontaanilla palautteella. (Asiakastyytyväisyys ja laatu 2021.)

5.3 Aivoriihi

Aivoriihi on ryhmätyötapa, joka mahdollistaa luovien ideoiden runsaan määrän sekä laadukkaan yhteisen kehittämisen. Aivoriihityöskentely eli brainstorming-menetelmä on ideointimenetelmä, jonka avulla pyritään uusiin, luoviin ideoihin ja ratkaisuihin (Orchidea Innovations 2020). Aivoriihi mahdollistaa eri ihmisten kokemusten, näkemysten, tietojen ja ideoiden tuomisen esille. Ajatuksena on, että ideointivaiheessa kaikki erilaiset ideat huomioidaan varauksetta. Aivoriihessä käyty yhteinen keskustelu synnyttää uusia ajatuksia ja ideoita. Sen avulla on mahdollista oppia uutta ja laajentaa omia näkökulmia. (Tevere s.a.)

Aivoriihen aiheen määrittämisen jälkeen aihe laitetaan esille näkyvälle paikalle. Aivoriihi voidaan toteuttaa joko yksilötehtävänä tai ryhmässä. Ideointivaiheen sopiva kesto on 10–20 minuuttia. Sen jälkeen esille nousseet ideat ja näkemykset kirjoitetaan ylös kaikkien nähtäväksi. Menetelmän ohjaaja ohjaa ryhmän työskentelyä samalla aikatauluttaen sitä. Lopuksi ohjaaja käy läpi ryhmän kanssa ryhmästä nousseita ideoita sekä niiden jatkotyöstämistä. (Tevere s.a.)

6 TUTKIMUKSEN TAVOITE, TARKOITUS JA TOTEUTTAMINEN

Opinnäytetyömme tavoitteena oli avata omaohjaajuutta sekä tehdä näkyväksi erityisesti omaohjaajan tärkeä rooli mielenterveyskuntoutujan osallisuuden tukemisessa. Yhtenä välitavoitteenamme oli koota teoreettista ja tutkimuksellista tietoa mielenterveyden haasteista, omaohjaajuudesta ja osallisuudesta sekä niiden tärkeydestä mielenterveyskuntoutujalle.

Toisena välitavoitteenamme oli tehdä näkyväksi omaohjaajan rooli asukkaan osallisuuden tukemisessa. Opinnäytetyö toteutettiin yhteiskehittämisen

menetelmin, jossa sekä asukkaiden että työntekijöiden ääni tuli kuulluksi omaohjaajuuden kehittämisessä. Yhteiskehittämisen menetelmiksi valikoituivat asukastyytyväisyyskysely ja työntekijöille suunnattu aivoriihi. Yhteiskehittäminen oli luonnollinen tapa lähteä työstämään aihetta.

6.1 Tutkimuksen suunnittelu ja eteneminen

Aloitimme opinnäytetyön ideoinnin ja suunnittelun keväällä 2021. Aiheita oli useita, joista hyvin nopeasti omaohjaajuus nousi kummallekin mieluiseksi aiheeksi. Toukokuussa esittelimme aiheen työelämän edustajalle. Työelämän edustajan hyväksyttyä aiheen, teimme opinnäytetyöehdotuksen Omaohjaajuus mielenterveyskuntoutujien asumisyksikössä -otsikolla Wihiin. Kun opinnäytetyöehdotuksemme oli hyväksytty, saimme ohjaavan opettajan.

Tämän jälkeen sovimme tutustumiskäynnin asumisyksikköön ja yhteisen palaverin toimeksiantajan edustajan kanssa. Se tapahtui heinäkuun alussa. Tässä toimeksiantajan kanssa käydyssä keskustelussa aihe tarkentui osallisuuden tukemiseen omaohjaajuudessa. Ennen suunnitelmaseminaaria lähetimme opinnäytetyön suunnitelman toimeksiantajan edustajalle. Esitimme tutkimussuunnitelman ohjaavan opettajan suunnitelmaseminaarissa ja se hyväksyttiin elokuun lopulla. Tämän jälkeen teimme tutkimuslupahakemuksen ja se hyväksyttiin syyskuun aikana. Saimme tehtyä opinnäytetyösopimuksen syyskuussa.

Syyskuun alussa tapasimme Teamsin välityksellä informaation kanssa. Hän neuvoi meitä teorian tiedon hakemisessa eri tiedonhakukanavista.

Syyskuun lopulla lähetimme toimeksiantajan edustajalle sekä asumisyksikköön sähköpostia opinnäytetyömme etenemisestä. Liitteenä olivat kirje työntekijöille yhteiskehittämisestä, ohjeistus työntekijöille asukastyytyväisyyskyselyn tekemiseen sekä lomake asukastyytyväisyyskyselyä varten.

Samaan aikaan teimme yhteistyötä ohjaavan opettajan, toimeksiantajan edustajan ja asumisyksikön henkilökunnan kanssa. Teoriaosuutta oli kirjoitettu syyskuusta lähtien, joten lähetimme työmme välillä ohjaavan opettajan arvioitavaksi. Ohjaava opettaja antoi meille palautetta otsikoinnista. Teoriaosuuden rinnalla aloimme kirjoittaa toiminnallista osuutta sitä mukaa, kun se oli mahdollista.

Asukastyytyväisyyskyselyt palautuivat meille täytettynä 27.10. Kävimme yhdessä asukastyytyväisyyskyselyn vastaukset läpi. Tutkija, jolla ei ollut aiempaa yhteyttä asumisyksikköön, kertoi vastauksista heränneistä ajatuksista niin, että asumisyksiköstä opintovapaalla oleva tutkija kirjasi ne ylös. Näin pystyimme käsittelemään asukkaiden vastaukset täysin ilman ennakoasenteita. Ennen henkilökunnan aivoriiehtä pohdimme, tulevatko koronarajoitukset sotkemaan jotenkin aivoriiehen toteutusta.

Teimme aivoriiehitapaamiseen aikataulurungon ja lähetimme sen asumisyksikön työntekijöille muutamaa päivää ennen tapaamista. Ennen tapaamista kävimme vielä aikataulun ja päivän ohjelman läpi. Sovimme, että aivoriiehitapaamisen vetovastuussa oli asumisyksikön ulkopuolinen tutkija, koska toisella tutkijalla oli tilanteessa kaksoisrooli. Tämä osoittautuikin hyväksi ratkaisuksi.

Aivoriiehen jälkeen pääsimme vetämään yhteen asukastyytyväisyyskyselyn ja aivoriiehen tuotoksia. Niiden pohjalta muodostui Asukkaan osallisuuden tukeminen -ohje. Koko opinnäytetyön ajan pidimme päiväkirjaa opinnäytetyön toteutuksesta. Päiväkirjan avulla meidän oli helpompi palauttaa mieleen opinnäytetyön eri vaiheet ja niiden eteneminen.

6.2 Tutkimuksen toteuttaminen

Käytännössä toteutimme opinnäytetyön yhteistyössä asumisyksikön asukkaiden ja henkilökunnan kanssa. Informoimme asumisyksikön työntekijöitä opinnäytetyöstämme sekä siihen liittyvästä asukastyytyväisyyskyselystä ja henkilökunnan aivoriiehestä saatekirjeellä (liite 1). Yhteistyöhön otettiin mukaan asukkaat, joiden mielipidettä asiaan kuultiin kvalitatiivisella asukastyytyväisyyskyselyllä, jossa oli kolme kysymystä (liite 2).

Lähetimme lisäksi sähköpostitse työntekijöille ohjeistuksen asukastyytyväisyyskyselyä varten (liite 3). Laadimme työntekijöille ohjeistuksen asukastyytyväisyyskyselyn tekemistä varten varmistaaksemme, että asukastyytyväisyyskysely toteutetaan nimettömästi ja vastaukset kirjoitetaan mahdollisimman tarkasti asukkaiden kertoman mukaan. Asukastyytyväisyyskyselyn jälkeen järjestimme työntekijöille aivoriiehen, jossa asukastyytyväisyyskyselyn pohjalta

työntekijöiden tehtävänä oli pohtia ja käydä keskustelua, millainen omaohjaajuus tukee asukkaiden osallisuutta.

6.2.1 Asukastyytyväisyyskysely

Asukastyytyväisyyskyselyn tavoitteena oli saada tulevaan aivoriiehen ajatuksia ja ideoita, millaisia asioita asukkaat näkevät omaohjaajuuden kehittämässä. Asukkaiden mielipiteet selvitettiin kolmen kysymyksen asukastyytyväisyyskyselyllä ilman minkäänlaisia tunnistetietoja. Asumisyksikön työntekijät joko haastattelivat asukkaita meidän laatimallamme kyselylomakkeella tai asukkaat itse vastasivat omatoimisesti suoraan lomakkeeseen. Työntekijöiden tehtävänä oli käydä kysymykset asukkaiden kanssa yksi kerrallaan läpi ja kirjoittaa muistiin mahdollisimman tarkasti asukkaiden vastaukset. Kyselyhetkellä asumisyksikössä oli 15 asukasta, joista 12 asukasta vastasi kyselyyn.

Kävimme asukastyytyväisyyskyselyt lävitse ja kirjoitimme ne puhtaaksi laatimaamme taulukkoon sanasta sanaan. Asukastyytyväisyyskyselyn vastauksissa asukkaiden henkilöllisyys ei tullut missään vaiheessa esille. Kirjasimme ylös meille heränneitä ajatuksia omaohjaajuuteen ja osallisuuteen liittyen, jotka nousivat heti aluksi asiakastyytyväisyyskyselyn vastauksia lukiessamme.

6.2.2 Henkilökunnan aivoriihi

Toteutimme aivoriiehen asumisyksikön tiloissa, jolloin suurin osa työntekijöistä pääsi osallistumaan siihen. Lähetimme työntekijöille etukäteen sähköpostitse työskentelyrungon aivoriihestä (liite 4). Tilaisuus alkoi opinnäytetyön tekijöiden lyhyellä esittelyllä sekä kertomalla opinnäytetyön aiheeseen heränneen kiinnostuksen taustasta. Kerroimme tehneemme aivoriiehen osalta työnjaon niin, että aivoriiehen vetovastuussa oli tutkija, jolla ei ollut aiempaa yhteyttä asumisyksikköön. Sitä seurasi opinnäytetyön aiheen esittely ja orientoituminen aivoriiehen teemaan. Ennen keskustelun aloittamista kävimme vielä yhteisesti läpi osallisuuskäsitteen. Laitoimme työskentelytilaan selkeästi näkyville aivoriiehen aiheen, jota oli tarkoitus yhdessä pohtia sekä asukastyytyväisyyskyselyn vastaukset. Aivoriiehen tavoitteena oli löytää vastauksia siihen, millainen omaohjaajuus tukee asukkaiden osallisuutta.

Alustuksen jälkeen työntekijät jakautuivat kahteen eri ryhmään pohtimaan asukastyytyväisyyskyselyn pohjalta, mitä omaohjaajan on otettava huomioon omaohjaajuudessa asukkaan osallisuuden tukemisessa. Kummallekin ryhmälle jaettiin paperit, joihin he kirjasivat kaikki ajatukset ja kokemukset, joita heille heräsi. Kummassakin ryhmässä pohdinta alkoi innokkaasti ja ajatuksia nousi hyvin esille. Tarvittaessa vastailimme työyhteisön esittämiin tarkentaviin kysymyksiin, mutta muutoin työyhteisön jäsenet kävivät keskustelua omissa pienryhmissään.

Tämän jälkeen kummankin ryhmän tuotokset käytiin yhdessä keskustellen koko työyhteisön kanssa läpi. Toinen meistä kirjasi vielä keskusteluissa esiin tulleita asioita paperille. Avointa pohdintaa ja keskustelua syntyi mukavasti hyvässä hengessä ja tunnelma aivoriihessä oli rauhallinen, dialoginen ja luottamuksellinen.

Lopuksi kävimme läpi meille heränneitä ajatuksia asukastyytyväisyyskyselystä. Huomiot olivat hyvin samantapaisia kuin työntekijöiden tuomat ajatukset. Kerroimme työntekijöille, miten tutkimus tulisi siitä eteenpäin jatkumaan. Ilmoitimme toimittavamme työyhteisölle alustavan version Asukkaan osallisuuden tukeminen -ohjeesta luettavaksi heti, kun se on valmis. Työyhteisö voi tämän jälkeen vielä tuoda oman näkemyksen, huomiot ja muutosehdotukset Asukkaan osallisuuden tukeminen -ohjeeseen. Kysyimme myös työntekijöiltä toiveita ja ideoita toteutuksen ulkonäköön, mutta siihen heiltä ei tullut juurikaan ideoita.

Tilaisuuden päätteeksi kiitimme työyhteisöä heidän osallistumisestaan omaohjaajuuden yhteiskehittämiseen ja joimme pullakahvit. Työntekijöiden välityksellä lähetimme kiitoksemme sekä suklaasuukot asukkaille heidän osallistumisestaan asukastyytyväisyyskyselyyn.

7 TUTKIMUSTULOKSET JA KEHITTÄMISIDEAT

Omaohjaajuus perustuu asiakkaan ja omaohjaajan väliseen yhteistyöhön, joka on tasavertaista ja vastavuoroista työskentelyä asiakkaan elämäntilanteen tukemiseksi sekä toimintakyvyn edistämiseksi. Asiakkaan ja työntekijän välisellä hyvällä vuorovaikutuksella sekä luottamuksellisella suhteella on erittäin tärkeä

merkitys asiakkaan kuntoutumisen kannalta. Työntekijän tulee olla tietoinen asiakkaan arjesta sekä arjen haasteista. (Rajaniemi 2016, 18–21.)

7.1 Asukastyytyväisyyskyselyn analysointi

Asiakas hyötyy voidessaan turvautua omaohjaajaan saadakseen apua tai keakseen läheisyyttä. Nämä yhdessä edistävät yksilön hyvinvointia sekä tukevat hänen elämänhallintaansa. (Rajaniemi 2016, 21.) Tutkimukseen liittyvän asukastyytyväisyyskyselyn mukaan asukkaat olivat pääosin tyytyväisiä siihen, kuinka paljon omaohjaajat ovat mukana heidän arjessaan. Asukkaiden mukaan omaohjaajat auttavat ja neuvovat asukkaita erilaisissa päivittäisissä asioissa. Asukkaat kokivat saavansa apua muun muassa siivouksessa, kauppaasioissa, kulkemisissa, paperiasioiden hoitamisessa, viikko-ohjelman tekemisessä, kodinhoidollisissa asioissa sekä terveydenhoidossa. Vastauksissa mainittiin myös, että omaohjaaja antaa asukkaalle aikaa keskustelemalla hänen kanssaan.

Otteita vastauksista kysymykseen: Miten omaohjaaja on mukana Sinun arjesasi:

Omaohjaaja mukana arkipäivän asioissa. Pitää huolta terveydestä ja terveyden asioista. Muistuttaa hyvin. Pitää huolta.

Ajatus siivouksessa. Katsoo, että on tehty.

Auttaa kaikessa, missä tarviin apua, juttelee mun kanssa.

Saan tukea ostoksiin ja arjen askareisiin.

Omaohjaaja antaa luvan, jos on sovittu jotain asioita.

Neuvoo, jos on jotakin ongelmia.

Omaohjaaja hoitaa paperiasiat.

Jos tulee haava, omaohjaajalta saa apua. Myös omaohjaaja auttaa (viikko-ohjelma) päiväni jaksottamisessa.

Kun asiakkaat kohdataan ja kuullaan aidosti, ammattilaisten näkemys asiakkaan odotuksista ja tarpeista kasvaa ja palvelut kohtaavat paremmin asukkaan tarpeet. Tämä lisää myös asiakkaan sitoutumista kuntoutumiseen. (Työterveyslaitos s.a.) Asukkaat kokivat voivansa vaikuttaa omiin asioihinsa monellakin tapaa. Heidän mukaansa omiin asioihin vaikuttaminen on mahdollista keskustelun ja oman mielipiteen ilmaisemisen kautta. Vastausten mukaan asioista voi olla myös eri mieltä. Asukkaat kokivat voivansa tehdä monia asioita vapaasti, kuten käydä lenkillä, suihkussa, uimahallissa, varata aikaa parturiin, siivota, päättää lomista ja osallistua tapahtumiin.

Sosiaalialan eettisissä ohjeissa on tuotu esille, että ammattilaisten tehtävänä on rohkaista asiakkaita osallisuuteen. Heidän ammatillisuuteensa kuuluu selvittää erilaisia vaihtoehtoisia ratkaisuja etuineen, haittoineen ja seurauksineen, joiden pohjalta asiakas voi tehdä omat valintansa. (Talentia 2018, 36.) Asukastyytyväisyyskyselyn mukaan omaohjaajat tukevat asukkaita omannäköisen arjen rakentamisessa. Asukkaat kokivat, että voivat vaikuttaa esimerkiksi viikko-ohjelmansa muokkaamiseen. Vastausten mukaan omaohjaajat kyselevät asukkaiden vointia ja auttavat rakentamaan viikko-ohjelmaa asukkaan voinnin mukaan. Asukkaat toivat myös esiin, että omaohjaajat kysyvät asukkailta, mikä kullekin on parasta ja antavat asukkaille mahdollisuuden tehdä omia valintoja.

Otteita vastauksista kysymykseen: Miten koet voivasi vaikuttaa omiin asioihisi? Kerro jokin esimerkki:

Saan osallistua tapahtumiin melko vapaasti.

Päättää lomista.

Aina kysytään mikä minulle parasta. Olen saanut mahdollisuuden, kumpi on parempi minulle.

Puhumalla ja keskustelemalla. Käyttäen ja yrittää myös omia sosiaalisia taitojani.

Kinaamalla vastaan.

Käymällä lenkillä, suihkussa, uimahallissa, siivoamalla, keittiövuorot.

Puhelimella soittaa esim. parturiajan.

Jos valitan kipuja, saan lääkettä.

Omaohjaaja kyselee vointia ja muokkaa viikko-ohjelmaa.

Vuorilehdon ym. (2014) mukaan osallisuudella on suuri merkitys mielekkäseen elämään ja yhteenkuuluvuuden tunteen rakentumiseen. Osallisuuden edellytyksenä on elämänhallinta ja kyky selviytyä arkipäivän tilanteista ristiriitoinen. Elämänhallintaa voivat vahvistaa arvostusta ja tukea tarjoavat muut ihmiset. (Vuorilehto ym. 2014, 31.) Vastauksista kävi ilmi, että asukkaiden toiveissa oli erityisesti yhteinen aika ja mielekäs tekeminen yhdessä omaohjaajan kanssa. Asukkaat toivoivat omaohjaajilta lisää henkilökohtaista huomiointia, läsnäoloa ja läheisyyttä. Yhteiseksi tekemiseksi vastauksissa oli mainittu pelaaminen sekä kauppa-asioilla, kahvilla ja lenkillä käyminen. Asukkaiden toiveisiin lukeutui myös talon yhteisen toiminnan järjestäminen, esimerkiksi pihatalkoot. Muutamassa vastauksessa toivottiin lisäksi hyvän yhteistyön jatkamista.

Otteita vastauksista kysymykseen: Mitä toivoisit omaohjaajalta:

Enemmän läsnäoloa, vaikka se onkin aika hyvin toteutunut. Jotain kivaa yhdessä olemista ja pelaamista. Kivoja yllätyksiä.

Ihmisläheisyyttä.

Hyvä yhteistyö saisi jatkua.

Jotenkin niin kuin ennen.

Yhteistä aikaa.

Tällä hetkellä kaikki okei. Joskus toivoisi jämäkämpää otetta.

Ei tule mitään erityistä mieleen. Tekee kaikkea, mikä minulle parasta.

Toivoisin, että voisimme käydä joskus yhdessä jossain kahvilla, ostoksilla ja vaikka lenkillä.

Silloin kun aikaa niin ja jos on perjantaisin aamuvuoro niin olisi kiva päästä asioimaan hänen kanssaan kaupassa. Neljä kättä on aina parempi kuin kaksi.

Jaa aika paha.... Välillä mietin, kuunteleeko mua kukaan.

Nykyään ei paljon oo mitä toivoa, kun oon paljon asunnolla ja käyn töissä. Pihatalkoot oli kivat.

Koko asukastyytyväisyyskyselyn tärkeimmiksi asioiksi nousivat omaohjaajan mukanaolo asukkaan arjessa sekä yhteisen ajan ja yhteisen tekemisen merkitys. Asukkaille oli tärkeää myös omien valintojen tekemisen vapaus sekä oman mielipiteen ilmaiseminen erilaisissa asioissa. Asukkaat toivoivat omaohjaajalta erityisen paljon yksilöllistä huomiointia.

7.2 Aivoriihen analysointi

Asukastyytyväisyyskyselyn kautta saatuihin vastauksiin paneuduttiin myös henkilökunnan aivoriihessä. Henkilökunnan aivoriihikeskustelun tuotosten mukaan työntekijät nostivat esiin osittain samoja asioita kuin asukkaatkin. Työntekijöiden ajatukset olivat hyvin yhteneväisiä. Henkilökunta koki, että avoimuuteen kannustava työtapa tukee osaltaan asukkaan osallisuutta omaohjaajuu-
dessa. Kuntoutumisprosessin yksi keskeisin ja merkityksellisin tekijä onkin juuri luottamuksellisuuteen ja hyvään vuorovaikutukseen pohjautuva suhde (Rajaniemi 2016, 21; Talentia 2018, 40).

Luottamuksen rakentaminen perustuu siihen, kuinka ammattilainen suhtautuu niin puheissaan kuin teoissaankin asiakkaaseen. Luottamuksellisuus on ammatillisuudessa siis paljon syvällisempää kuin pelkkä salassapito. (Talentia 2018, 40.) Työntekijöiden mukaan omaohjaajan tulee kannustaa asukkaita ilmaisemaan omat mielipiteensä ja toiveensa omaan elämäänsä liittyen. Työntekijät pitivät luottamuksellisen ja tasapuolisen suhteen rakentamista ehdottoman tärkeänä, jotta asukkaat uskaltavat tuoda oman äänensä kuuluviin. Aivoriihikeskustelussa nousi esiin etenkin hiljaisempien asukkaiden äänen kuullu- minen. Työryhmässä syntyi hyvää keskustelua siitä, kuinka tähän tulisi jat- kossa kiinnittää huomiota, esimerkiksi huomion varastajien rajaamisessa.

Helmijoen (2018, 48) tutkimus osoittaa, että läheisten ja muiden ihmisten sosi- aalisella tuella on valtavan suuri merkitys kuntoutujan hyvinvoinnin sekä sosi- aalisten suhteiden ylläpitämiseksi. Myös Newlinin ym. (2015, 175) mukaan so- siaaliset suhteet sekä yhteisöön sitoutuminen tukevat yksilön terveyttä ja hy- vinvointia. Työntekijöiden aivoriihessä nousivat vahvasti esiin asukkaan yksi- löllinen kohtaaminen ja huomiointi. Keskustelussa pohdittiin etenkin omaoh- jaajan ja asukkaan yhteisen ajan tärkeää merkitystä. Myös yhteistä aikaa talon ulkopuolella pidettiin tärkeänä asukkaan sosiaalisen hyvinvoinnin näkökul- masta. Tähän liittyen haasteena nousi kuitenkin esiin työntekijöiden liikkumi- nen yhdessä asukkaiden kanssa talon ulkopuoliseen toimintaan. Työntekijöi- den mukaan asukkaiden kanssa kulkemisesta on tehty entistä haastavampaa. Lisäksi henkilökunta oli pannut merkille, että vähäinen lähteminen talon ulko- puoliseen toimintaan kasvattaa asukkaiden kynnystä lähteä ylipäättään mihin- kään. Tämä puolestaan lisää laitostumisen riskiä.

Ammatillisuus vaatii työntekijältä erityisesti uskallusta kuuntelemaan vuorovai- kutukseen sekä toisen asemaan eläytymistä. Työntekijän on kyettävä käyttäy- tymään ystävällisesti ja kunnioittavasti asiakasta kohtaan kaikissa tilanteissa. Näihin tilanteisiin kuuluvat myös asiakkaan tarpeiden ja oikeuksien kunnioitta- minen. (Vuorilehto ym. 2014, 57; Rajaniemi 2016, 22–23.) Työntekijät näkivät, että omaohjaajan on osattava perustella omat näkemyksensä myös ristiriitati- lanteissa ja toimittava ammatillisesti oikein. Työntekijät kokivat omaohjaajan tehtäväksi tarpeen vaatiessa myös asukkaan etujen valvomisen ja äänenä toi- mimisen, jotta asukkaan ääni tulisi kuulluksi. Työntekijöiden mukaan

omaohjaajan tulee lisäksi kannustaa asukasta itsensä toteuttamiseen realistisuuden rajoissa, mutta pitää silti yllä toivon näkökulmaa.

Otteita henkilökunnan ajatuksista aivoriihen alustuksen kysymykseen: Millainen omaohjaajuus tukee asukkaiden osallisuutta:

Asukkaan itsensä näköinen arki.

Vaikuttaa omaan arkeen, elämään, tulee kuulluksi.

Omaohjaajan tehtävä on löytää ja tarjota mahdollisuuksia oman näköisen elämän toteuttamiseen.

*Epärealististen tavoitteiden/ajatusten realisoiminen, todenmukais-
taminen.*

*Luottamuksen rakentaminen, jotta asukas tuo oman rehellisen
mielipiteen, myös sanoo vastaan, jos ei ole tyytyväinen. Rakentuu
ajan kanssa.*

Yksilöllinen huomioon ottaminen (ei sama kaava kaikille).

*Omaohjaajan ja asukkaan yhteisen ajan löytäminen talonkin ulko-
puolella, henkilökohtainen huomiointi.*

Otaa huomioon asukkaan mielenkiinnon kohteet.

*Omaohjaaja kannustaa asukasta kertomaan omat toiveet, mielipi-
teet jne.*

Asukkaan ja omaohjaajan keskeisen luottamuksen rakentaminen.

*On läsnä kohdatessaan asukkaan, on kiinnostunut asukkaan asi-
oista, kuulumisista.*

Ohjaaja pystyy perustelevaan oman näkemyksen (mm. ristiriitatilanteet).

Asukas kokee olevansa tasavertainen/tulevansa kuulluksi.

Yhteinen aika -> myös talon ulkopuolella.

Aivoriihikeskustelussa nousivat keskeisinä asukkaan osallisuuteen vaikuttavina tekijöinä esiin muun muassa luottamuksen rakentaminen, kannustus mielipiteen ilmaisemiseen, asukkaan mielenkiinnon kohteiden huomioiminen, yksilöllisyyden sekä yhteisöllisyyden vaaliminen. Keskustelussa nousi lisäksi esiin asioita, joita henkilökunta piti tärkeinä asukkaan osallisuuden tukemisessa. Näitä asioita olivat omaohjaajan läsnäolo, tasavertaisuus, yhteinen aika, sosiaaliseen elämään osallistuminen, toivon näkökulman ylläpitäminen, asukkaan äänenä toimiminen sekä ammatillisuus ristiriitatilanteissa.

7.3 Kehittämisisideat tutkimustulosten pohjalta

Tutkimustulokset tuottivat muutamia käyttökelpoisia kehittämisisideoita. Asukkaat toivoivat muun muassa lisää yhteistä aikaa omaohjaajan kanssa. Työyhteisössä voisi pohtia, olisiko säännöllistä omaohjaaja-aikaa mahdollista järjestää asukkaille. Lisäksi henkilökunta voisi ottaa tavoitteeksi käydä henkilökunnan yhteisessä palaverissa läpi kokemuksia siitä, miten kukin työntekijä on kokenut onnistuneensa asukkaan osallisuuden tukemisessa.

Yhtenä kehittämisisideana tutkimuksesta nousi myös asiakaslähtöisyyden korostaminen. Tämä voisi toteutua käytännössä esimerkiksi kehittämällä asukaslähtöistä tapaa erilaisten toimintojen suunnittelussa. Asukkaille voisi mahdollisuuksien mukaan järjestää ajoittain heidän taitojensa ja toiveidensa mukaista ohjattua toimintaa. Toiminnassa voitaisiin hyödyntää myös asukkaiden mahdollisia omia taitoja niin, että he voisivat toimia vertaisohjaajina hallitsemansa taidon ohjaamisessa.

Lisäksi kokemusasiantuntijuutta voisi hyödyntää ammattilaisten rinnalla esimerkiksi tilanteissa, joissa asukkaan palvelujen tarve muuttuu kevyempään asumiseen. Vastaavassa tilanteessa olevat voivat tukea toisiaan sosiaalisesti,

emotionaalisesti ja tiedollisesti esimerkiksi käytännön asioissa, ymmärtämään palveluprosesseja sekä palvelujen piiriin pääsemisen ehtoja (Asiakasosallisuuden johtaminen s.a.).

8 ASUKKAAN OSALLISUUDEN TUKEMINEN -OHJE

Opinnäytetyön tuotoksena asiakastyytyväisyyskyselyn ja aivoriihen pohjalta syntyi kaksisivuinen Asukkaan osallisuuden tukeminen -ohje (liite 5) yksikön perehdytyskansioon, josta se on jatkossa kaikkien työntekijöiden luettavissa. Asukkaan osallisuuden tukeminen -ohje toimii tietopakettina juuri tämän asumisyksikön omaohjaajuusarvoista ja asukkaan osallisuuden tukemisesta omaohjaajuudessa. Asukkaan osallisuuden tukeminen -ohje on tehty tiiviiksi tietopaketti, jotta sen käyttö olisi mahdollisimman sujuvaa.

Asukkaan osallisuuden tukeminen -ohjeeseen päätyivät lopulta ne asiat, jotka vaikuttavat merkittävästi asukkaan osallisuuden edistämiseen sekä asukkaiden että henkilökunnan mielestä. Asukkaan osallisuuden tukeminen -ohjeessa mainitut asiat painottuivat selkeästi tutkimuksen teoriaosuudessa, asukastyytyväisyyskyselyvastauksissa sekä aivoriihikeskustelussa. Näitä asioita olivat luottamus ja avoimuus, kannustus itsensä ilmaisemiseen sekä toteuttamiseen, yksilöllinen huomioiminen, asukkaan mielenkiinnon kohteiden huomioiminen, yhteinen aika ja tekeminen yhdessä, mielekäs tekeminen asumisyksikön ulkopuolella, asukkaan äänenä toimiminen sekä omaohjaajan ammatillisuus.

Asukkaan osallisuuden tukeminen -ohje muotoutui aluksi niiden teemojen pohjalta, mitkä nousivat sekä asukastyytyväisyyskyselyssä että aivoriihikeskustelussa. Näiden yhdistävien teemojen lisäksi aivoriihikeskustelussa tuli esiin omaohjaajuuteen liittyviä arvoja, joita työntekijät pitivät tärkeinä omaohjaajatyön tekemisen kannalta. Näiden eettisestikin arvokkaiden teemojen löytymisen jälkeen Asukkaan osallisuuden tukeminen -ohje kaipasi vielä hiukan visuaalista ilmettä. Näin syntyivät ajatuskuplat, joihin tiivistimme jokaisen teeman lyhyempään muotoon.

Annoimme henkilökunnan tutustua Asukkaan osallisuuden tukeminen -ohjeeseen sen valmistuttua. Henkilökunnalta tuli pieniä muutosehdotuksia laatimaan Asukkaan osallisuuden tukeminen -ohjeeseen. Muutosehdotukset

liittyivät lähinnä ohjeen ulkonäöllisiin seikkoihin. Toteutimme muutosehdotukset ohjeeseen.

9 POHDINTA

Tutkimuksemme tavoitteena oli avata omaohjaajuutta sekä tehdä omaohjaajan roolin tärkeys näkyväksi mielenterveyskuntoutujan osallisuuden edistämisessä. Valitsimme tutkimusmenetelmäksi yhteiskehittämisen, sillä sen avulla oli mahdollista kuulla sekä asumisyksikön asukkaita että henkilökuntaa. Yhteiskehittäminen osoittautuikin varsin sopivaksi menetelmäksi osallisuuden tutkimiseen, sillä yhteiskehittämisessä asiakas on tasa-arvoinen osallistuja ammattilaisen rinnalla.

Tavoitteena oli saada työntekijät pohtimaan omaa rooliaan omaohjaajina asukkaan osallisuuden tukemisessa ja toteutumisessa. Työntekijät pitivät hyvänä asiana herätellä omaohjaajuutta asukkaan osallisuuden tukemisessa sekä pysähtyä pohtimaan niin omaa toimintaa kuin sen merkitystä asukkaaseen. Työntekijöiden mielestä yhteinen keskustelu asukkaiden osallisuuden edistämisestä oli paikallaan.

9.1 Johtopäätökset

Omaohjaajan oikeanlaisella tuella on tärkeä tehtävä mielenterveyskuntoutujan arjessa. Luottamuksellinen ja turvallinen ympäristö helpottaa asukasta jakamaan kaikenlaisia tunteita. (Rajaniemi 2016, 46.) Tutkimustulosten perusteella voidaan päätellä, että mielenterveyskuntoutujan osallisuuden tukemiseen omaohjaajuudessa vaikuttavat monet asiat. Asukkaille on ensinnäkin tärkeää, että asiat hoituvat turvallisessa ja luottamuksellisessa ilmapiirissä yhdessä keskustellen. Luottamuksellisessa ilmapiirissä asukkaat kokevat voivansa ilmaista itseään avoimesti.

Omaohjaajan on voitava olla läsnä silloin, kun asukas tarvitsee tukea (Rajaniemi 2016, 46). Sosiaalialan ammattilaisen on otettava huomioon monia asiakkaan arkeen ja elämään vaikuttavia yksilöllisiä tekijöitä (Talentia 2018, 18). Tutkimustulosten pohjalta voidaan todeta, että asukkaiden saama yksilöllinen aika omaohjaajan kanssa on erittäin merkityksellistä. Asukkaan yksilöllinen

huomiointi antaa asukkaalle myös vapauden tehdä omia valintoja sekä vaikuttaa arjen toimintoihin oman voinnin mukaan.

Mielenterveyskuntoutujien aktiivinen osallistuminen toimintaan edistää osallisuutta sekä lisää yhteisöllisyyttä (Nummi & Latikka 2014, 48). Tutkimustuloksista erottui yhteisöllisyyden ja yhdessäolon merkitys asukkaiden elämässä. Erityisesti yhteistä aikaa asumisyksikön ulkopuolella pidettiin tärkeänä. Näin ollen voidaan sanoa, että yhteinen aika talon ulkopuolella tukee tutkimustulosten mukaan asukkaiden sosiaalista hyvinvointia ja kuntoutumista.

Tutkimustuloksissa yhtenä isona kokonaisuutena nousi asukkaan etujen valvominen ja heidän äänenään toimiminen. Tähän sisältyy myös asukkaan omannäköisen arjen rakentaminen ja toivon ylläpitäminen. Jollei asiakas itse ole kykeneväinen tuomaan omaa ääntään esille, on ammattilaisen tehtävänä huolehtia, että asiakasta kohdellaan ihmisarvoisesti ja hänen asiansa tulee käsitellyksi oikeudenmukaisesti (Talentia 2018, 36). Asukkailla voi olla haasteena tuoda itseään, vointiaan tai elämäntilannettaan koskevia toiveita esiin vieraammille ammattilaisille. Tutkimuksessa esiin nousseiden seikkojen pohjalta omaohjaajan onkin tärkeää huolehtia, että asukkaan ääni tulee kuulluksi sekä asukkaalle tärkeät asiat tulevat tarvittaessa muiden ammattilaisten tietoon.

Jotta asukkaan osallisuus toteutuu, hänellä on oltava tieto itseään koskevista asioista ja mahdollisuus ilmaista mielipiteensä sekä tätä kautta vaikuttaa omiin asioihinsa (Talentia 2018, 16). Tutkimustulosten mukaan omaohjaajan tärkeä tehtävä on kertoa asukkaalle eri vaihtoehtoja ja ratkaisuja asukkaalle kuuluvista eri tuista ja palveluista sekä muista asukkaan elämään liittyvistä asioista mahdollisuuksineen, haittoineen ja seurauksineen. Tällöin asukas voi itse rakentaa yhteistyössä omaohjaajan kanssa omannäköistään elämää ja olla osallisena vaikuttamassa omiin asioihinsa, tilanteeseensa, päätöksiinsä ja tulkitoimiinsa.

9.2 Opinnäytetyön prosessin arviointia

Opinnäytetyön tekeminen oli omanlaisensa projekti. Sen suunnittelu, toteutus ja raportointi olivat hyvin opettavainen, näkökulmia avartava ja toisinaan

haastavakin kokemus. Onnistuimme siinä kuitenkin mielestämme hyvin. Yhteiskehittäminen oli meille molemmille päällisin puolin tuttu käsite, mutta sen toteuttaminen vaati meiltä syvällisempää tutustumista aiheeseen sekä hiukan ponnisteluja. Oli haasteellista suunnitella asukastyytyväisyyskyselyn toteuttaminen niin, että emme olleet itse sitä toteuttamassa.

Asukastyytyväisyyskyselyä rakentaessa jouduimme pohtimaan, millaisilla kysymyksillä saamme tutkimuksen kannalta tärkeää tietoa asukkailta. Pohdimme myös, miten muotoilemme kysymykset niin, että ne olisivat mahdollisimman ymmärrettäviä ja asukkaiden olisi niihin helppo vastata. Kysymysten määräksi päädyimme kolmeen, jotta kysely ei olisi liian pitkä. Ohjeistimme työntekijöitä, kuinka he voivat ohjeistaa asukkaita ja tarvittaessa auttaa asukkaita kyselyn täyttämässä. Saimmekin ilahduttavan määrän vastauksia asumisyksikön asukkailta.

Aivoriihen suunnittelu ja toteutus antoivat meille hyvää harjoitusta tulevia työtehtäviä ajatellen. Syksyllä jouduimme kuitenkin hiukan jännittämään koronan edelleen levitessä. Pelkäsimme, että joudumme perumaan tai siirtämään aivoriihen esimerkiksi Teamsin välityksellä pidettäväksi. Onneksemme saimme pidettyä aivoriihen paikan päällä ja sen tuotos oli antoisa. Työntekijöiltä saatu hyvä palaute aivoriihestä tuki onnistumisen kokemustamme.

Tutkimustulosten auki kirjoittaminen oli yllättävän haasteellista. Etenkin asukastyytyväisyyskyselyvastausten tulkinta oli haastavaa, koska vastaukset olivat lyhyitä, emmekä voineet tehdä niihin tarkentavia jatkokysymyksiä. Toisaalta jokaisella pienelläkin vastauksella oli suuri merkitys tutkimuksemme kannalta. Aivoriihikeskustelusta saamiamme tuotoksia meidän oli huomattavasti helpompi purkaa auki, sillä olimme itse olleet tilaisuudessa mukana.

Asiakkaan osallisuuden tukeminen -ohje rakentui tulosten pohjalta hyvinkin jouhevasti. Ensin poimimme tutkimustuloksista selkeästi nousseet teemat, joita avasimme lyhyesti ohjeen tekstiosuudessa. Sen jälkeen halusimme poimia jokaisen teeman niin, että saimme koottua ohjeen vielä tiivistettyyn ja visuaaliseen muotoon. Lopputulos oli mielestämme onnistunut. Saimme ohjeesta ja sen selkeydestä hyvää palautetta tutkimukseemme osallistuneelta työyhteisöltä.

Jotta asukkaan osallisuudella olisi merkitystä ja vaikuttavuutta, on tärkeä osa prosessia, että tutkitun tiedon tulokset viedään myös asukkaiden tietoon. Tällöin asukkaat saavat kokemuksen, että heidän osallistumisellaan asukastyöväisyysskyselyyn on ollut merkitystä. Asukkaan osallisuus kehittämistyössä jäi vielä vaillinaiseksi opinnäytetyössämme. Tämä tehtävä jäi yksikön työntekijöiden tehtäväksi esimerkiksi heidän seuraavassa asukaskokouksessaan.

Tutkimusta tehdessämme pysähdyimme usein pohtimaan omaa ammatillisuuttamme, toimintaamme ja rooliamme asiakastyössä sekä asiakkaan osallisuudessa. Oma ymmärryksemme asiakkaan osallisuuden tukemisessa asiakastyössä kasvoi ja vahvistui tutkimuksen edetessä. Yhdessä tehty opinnäytetyö erilaisine taustoinemme toi monia rakentavia ja kehityksellisiä keskusteluja sekä pohdintoja opinnäytetyön edistymisen kannalta. Edellä mainitut asiat eri näkökulmista vaikuttivat omaan ammatilliseen kasvuunne ja kehitykseenne.

Opinnäytetyön koko prosessi lisäsi ymmärrystämme omaohjaajuuden ja asiakasosallisuuden tärkeydestä mielenterveyskuntoutujien arjessa sekä kuntoutumisen onnistumisessa. Oma roolimme ammattilaisena asiakkaan osallisuuden tukemisessa kirkastui. Varsinkin se, millä tavoin asiakkaan osallisuus voidaan ottaa huomioon ja miten me ammattilaisina voimme tukea sen toteutumista.

Ymmärryksemme lisääntyi myös vuorovaikutuksen, yhteistyön ja moniammatillisuuden merkityksestä sosiaalialan asiakastyössä. Nämä ovat kaikki tärkeitä elementtejä asiakastyössä, työskennellään sitten millaisessa työympäristössä, minkäikäisten asiakkaiden tai millaisten elämänhaasteiden kanssa tahansa.

9.3 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuksen yleinen periaate on tutkimukseen osallistuvien ihmisten itsemääräämisoikeuden ja ihmisarvon kunnioittaminen (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 8). Tämä tarkoittaa, että tutkimukseen osallistumisen on aina oltava vapaaehtoista. Osallistujilta on saatava lupa heiltä saamien tietojen käyttöön opinnäytetyössä. Tutkimukseen osallistujilla on myös oikeus keskeyttää tutkimukseen tai kehittämistoimintaan osallistuminen koko prosessin ajan. (Vilka 2021, 115). Tutkimukseen osallistuminen oli niin asukkaiden kuin

työntekijöiden kohdalla vapaaehtoista ja heillä oli mahdollisuus kieltäytyä tutkimukseen osallistumisestaan koko tutkimuksen ajan.

Opinnäytetyössä lähtökohtana on tiedonantajan suostumus siihen, kenen antamia tietoja voi käyttää ja kuinka kauan niitä voi käyttää ja säilyttää (Vilkkä 2021, 116). Toimeksiantajan kanssa oli sovittu, että asukkailta ja työntekijöiltä kerätyt tiedot käytetään ainoastaan tätä opinnäytetyötä varten ja kaikki toimeksiantajalta saatu materiaali palautetaan takaisin toimeksiantajalle tutkimuksen päätyttyä.

Tärkeimmät tutkimukseen liittyvät eettiset normit ovat henkilön ihmisyyden suojaaminen sekä tietoon perustuva suostumus. Opinnäytetyöstä on annettava riittävästi tietoa, jotta osallistuja voi tehdä päätöksen tietoon perustuen. Luottamus ja motivointi tutkimusta ja tutkijoita kohtaan alkaa tästä ensimmäisestä kontaktista. Tässä vaiheessa tuodaan jo esille, mitä tunnistettavia tietoja tutkimuksessa kerätään ja kuka niitä käsittelee. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2019, 8; Vilkkä 2021, 116–117.)

Informoimme alusta alkaen työntekijöitä sekä ennen asukastyytyväisyyskyselyä myös asukkaita henkilökunnan välityksellä opinnäytetyöstämme. Kerroimme, että emme tule keräämään mitään tunnistettavia tietoja asukkaista tai työntekijöistä. Työntekijöiden aivoriihessä tuottamaa tietoa käsitelimme kokonaisuutena, emme yksittäisinä vastauksina. Asumisyksikön työntekijät hoitivat asukkaiden asukastyytyväisyyskyselyt, joten meillä ei ollut suoraa kontaktia asukkaisiin ja saimme asukkaiden vastaukset täysin anonyymisti.

Opinnäytetyön tekijät ovat tutkimusta tehdessä aina vallankäyttäjiä suhteessa kehittämisen tai tutkimuksen kohteisiin hyvästä tahdosta, kumppanuudesta tai empatiasta huolimatta. Mitä läheisempi suhde tutkijalla on tutkittavaan kohteeseen, sitä suurempi huomio on kiinnitettävä siihen, että tutkijan kokemukset ja tutkimuskohteesta rakentunut käsitys voivat vaikuttaa tutkijan tutkimuksen tulointoihin ja vallankäyttöön toisten yli. (Vilkkä 2021, 123.) Opinnäytetyötä tehdessämme huomioimme koko prosessin ajan toisen tutkijan yhteyden tutkimuskohteena olevaan yksikköön. Esimerkiksi työntekijöille pidetyssä aivoriihessä vetovastuu oli tutkijalla, jolla ei ollut aiempaa yhteyttä toimeksiantajaan.

Suurimman osan opinnäytetyön toteutusvaiheesta myös yksikössä työskentelevä tutkija oli työstään opintovapaalla.

Laadullista tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida esimerkiksi seuraavilla kriteereillä, joita ovat vahvistettavuus, arvioitavuus tai dokumentaatio, tulkinnan ristiriidattomuus, luotettavuus tutkitun kannalta ja saturaatio eli kylläytyminen. Vahvistettavuutta käytettäessä, joku vahvistaa aineiston tai tutkimustulosten oikeellisuuden esimerkiksi, ettei tutkija ole keksinyt aineistoaan itse. Vahvistaakseen aineiston tutkija voi esimerkiksi luetuttaa ja vahvistaa tutkimustuloksen ja tulkinnan tietolähteenä olleilla henkilöillä, esimerkiksi teema-haastateltavat. Laadullisessa tutkimuksessa tieto on hyvä varmistaa aina eri lähteistä. Kananen kirjoittaakin, että tutkimustulosten luotettavuutta voidaan osoittaa monilähteisyydellä. Tällöin tulkinnalle haetaan vahvistusta eri lähteistä. (Kananen 2015, 113–114.)

Asukkailta ja työntekijöiltä saatu tutkimusaineisto tuki eri lähteistä etsittyä teoretietoa. Tutkimuksen tulokset esitettiin asumisyksikön työntekijöille, jotka vahvistivat saamamme tutkimustulokset. Asukastyytyväisyyskyselyssä saatua tiedon luotettavuutta voi nostaa esille myös sillä, että kyselyyn vastasi 12 asukasta 15 senhetkisestä asukkaasta. Asukkailta saamamme vastaukset olivat hyvin samansuuntaisia. Samoin aivoriihessä saamaamme aineiston luotettavuutta voi muun muassa mitata sillä, että kahdessa eri ryhmässä tuotetut pohdinnat olivat hyvin samankaltaisia.

9.4 Jatkotutkimusideat

Asiakkaan osallisuuden tukeminen vaatii työntekijältä vahvaa vuorovaikutusosaamista. Yksi kiinnostava jatkotutkimusaihe voisikin olla asumisyksikön vuorovaikutuskulttuurin tutkiminen. Olisi mielenkiintoista tutkia, millaisia arkiset vuorovaikutustilanteet ovat ja kuinka dialogisuus niissä toteutuu.

Sosiaalialalla asiakkaan osallisuus on tärkeä osa asiakastyötä. Tätä tutkimusta tehdessämme esiin on tullut yksi ajankohtainen mahdollinen jatkotutkimusaihe, joka liittyy uudistuneeseen asiakasmaksulakiin. Olisi kiinnostavaa selvittää, miten uudistettu asiakasmaksulaki vaikuttaa asiakkaan osallisuuden toteutumiseen mielenterveyskuntoutujien tehostetussa asumisyksikössä.

Uudistuksessa on pyritty yhtenäistämään pitkäaikaisen tehostetun palveluasumisen ja pitkäaikaisen laitoshoidon maksuja (STM s.a.). Laissa ei kuitenkaan ole otettu huomioon, että pitkäaikaisessa tehostetussa palveluasumisessa asuu ikäihmisten lisäksi hyvin eri-ikäisiä mielenterveyskuntoutujia, joiden tarkoituksena on kuntoutua itsenäisempään asumiseen. Uudistetussa laissa kuitenkin asiakasmaksuun on sisällytetty entinen asumispalvelumaksu ja ennen erikseen laskutettu ateriamaksu. Tämä muutos estää esimerkiksi kuntoutujan osallisuutta vaikuttaa omasta ravitsemuksestaan huolehtimiseen ja tämän toimintakyvyn kuntoutumiseen.

Yhtenä jatkotutkimusaiheena voisi myös olla jonkin ajan kuluttua selvittää, kuinka tässä tutkimuksessa syntynyt Aasukkaan osallisuuden tukeminen -ohje on auttanut työntekijöitä pohtimaan omaohjaajuutta. Olisi kiinnostavaa saada tietoa, onko tutkimuksella ja ohjeella ollut vaikutusta omaohjaajien toimintaan sekä miten nämä muutokset ovat näkyneet käytännössä asukkaiden osallisuuden toteutumisessa.

LÄHTEET

Alanko, T., Karhula, M., Piirainen A., Kröger, T. & Nikander, R. 2017. Kuntoutujan osallistaminen tavoitteenasettamisprosessiin ja tavoitteiden saavuttamisen arviointiin. Loppuraportti. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://hdl.handle.net/10138/175226>. [viitattu 2.10.2021].

Asiakasosallisuuden johtaminen s.a. Työterveyslaitos. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.ttl.fi/oppimateriaalit/asiakasosallisuus-sotessa/asiakasosallisuuden-johtaminen>. [viitattu 1.2.2022].

Asiakastyytyväisyys ja laatu. 2021. Suomi.fi. WWW-dokumentti. Päivitetty 8.11.2021. Saatavissa: <https://www.suomi.fi/yritykselle/liiketoiminnan-kehittaminen/laadunhallinta/opas/tuotteen-laatu/asiakastyytyvaisuus-ja-laatu>. [viitattu 4.2.2022].

Heikkinen-Peltonen, R., Innamaa, M. & Virta, M. 2019. Mieli ja terveys. 6. uudistettu painos. Helsinki: Edita Publishing Oy.

Helmijoki, S. 2018. "Kyllä joku päivä siihen määränpähänsä päätyy". Asiakaiden tuottamat diskurssit omasta toipumisprosessistaan mielenterveyskuntoutuksesta kolmannella sektorilla. Tampereen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden tiedekunta. Pro gradu –tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201804041485>. [viitattu 29.1.2022].

Hietaharju, P. & Nuutila, M. 2016. Käytännön mielenterveystyö. 4. uudistettu painos. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Kananen, J. 2015. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen opas. Miten kirjoitan kehittämistutkimuksen vaihe vaiheelta. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kymsote s.a. Mielenterveys- ja päihdekuntoutujien tehostettu palveluasumisen palvelukuvaus. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://www.kymsote.fi/fi/Palvelut/Mielenterveys--ja-p%C3%A4ihdepalvelut/Mielenterveys--ja-p%C3%A4ihdekuntoutujien-asumispalvelut/p/Asumispalvelut-Mielenterveys-ja-paihdepalvelut>. [viitattu 1.10.2021].

Laitila, M. 2010. Asiakkaan osallisuus mielenterveys- ja päihdetyössä. Fenomenografinen lähestymistapa. Kuopio: Itä-Suomen yliopisto.

Leemann, L. & Hämäläinen, R-M. 2015. Asiakasosallisuus. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://thl.fi/documents/966696/3775621/Tietopaketti_Asiakasosallisuus.pdf/6d5b8baf-d5e4-4618-add6-ca0b9a81f214 [viitattu 24.1.2022].

Mielenterveyslaki 14.12.1990/1116.

Mielenterveystalo s.a. Monenlaista kuntoutusta. WWW-dokumentti. Saatavissa: https://www.mielenterveystalo.fi/aikuiset/itsehoito-ja-oppaat/oppaat/tietoa_kuntoutuksesta/Pages/monenlaista_kuntoutusta.aspx. [viitattu 1.12.2021].

Newlin, M., Webber, M., Morris, D. & Howarth, S. 2015. Social Participation Interventions for Adults with Mental Health Problems: A Review and Narrative

Synthesis. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://kaakkuri.finna.fi> [viitattu 3.2.2022].

Nummi, I. & Latikka, M. 2014. Yhteisöllisyyden edistäminen mielenterveys-työssä. Tampereen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2014052810758>. [viitattu 2.2.2022].

Nygård, J. 2020. Mielenterveyskuntoutujien osallisuus asumisyksikkö Mainingin muutosprosessissa. Vaasan yliopisto. Sosiaali- ja terveyshallintotieteet. Pro gradu –tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: https://osuva.uwasa.fi/bitstream/handle/10024/10720/Nyg%c3%a5rd_Jessica-2020-Mielenterveyskuntoutujien_osallisuus_asumisyksikk%c3%b6_Mainingin_muutosprosessissa.pdf?sequence=4&isAllowed=y [viitattu 2.10.2021].

Omaohjaajan työnkuva. 2016. Vaahterämäen asumisyksikkö. Perehdytyskansio.

Orchidea Innovations. 2020. Aivoriihi – toteutus ja peruseriaatteet. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://info.orchideainnovations.com/innovaatio-blogi/aivoriihi> [viitattu 9.10.2021].

Pehkonen, A., Martikainen, K., Kinni, R-L. & Mönkkönen, K. 2019. Asiakas moniammatillisessa kohtaamisessa. Teoksessa Mönkkönen, K., Kekoni, T. & Pehkonen, A. (toim.) Moniammatillinen yhteistyö. Vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla. Tallinna: Gaudeamus Oy.

Pellinen, R. 2011. Joskus tuntuu kuin eläisin keinuen aalloilla. Mielenterveyskuntoutujien kokemuksia sairauden vaikutuksista arkeen. Jyväskylän yliopisto. Sosiaalityö. Pro gradu –tutkielma. PDF-dokumentti. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-2011050510734>. [viitattu 2.10.2021].

Rajaniemi, T. 2016. ”Omaohjaaja on semmonen joka pitää niinku langat kässissä”. Kuntoutuskoti Mainingin asukkaiden ja ohjaajien kokemuksia omaohjaajamenetelmästä. Vaasan ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö. PDF-dokumentti. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-2016112817901>. [viitattu 2.10.2021].

Sosiaalihuoltolaki 30.12.2014/1301.

STM s.a. Asiakasmaksulain uudistus. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://stm.fi/asiakasmaksulain-uudistus>. [viitattu 30.1.2022].

Talentia. 2018. Arki, arvot ja etiikka. Sosiaalialan ammattihenkilöstön eettiset ohjeet. 2. painos. Sosiaalialan korkeakoulutettujen ammattijärjestö Talentia ry.

Tevere s.a. Aivoriihi. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://tevere.fi/menetelmat/aivoriihi/> [viitattu 9.10.2021].

THL s.a. Mielenterveys. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/mielenterveys>. [viitattu 1.10.2021].

THL. 2018. Yhteiskehittäminen. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/sosku/sosiaalisen-kuntoutuksen-opas/yhteiskehittaminen> [viitattu 7.10.2021].

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2019. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisu 3/2019. Helsinki: Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Saatavissa: https://tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakoarvioinnin_ohje_2020.pdf. [viitattu 9.1.2022].

Työterveyslaitos s.a. Mitä asiakasosallisuus on? WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.ttl.fi/oppimateriaalit/asiakasosallisuus-sotessa/mita-asiakasosallisuus>. [viitattu 28.1.2022].

Vilkkä, H. 2021. Näin onnistut opinnäytetyössä. Ratkaisut tutkimuksen umpikujiin. Jyväskylä: PS-Kustannus.

Vuorilehto, M., Larri, T., Kurki, M. & Hätönen, H. 2014. Uudistuva mielenterveysystyö. Helsinki: Fioca Oy.

WHO. 2018. Mental health: strengthening our response. WWW-dokumentti. Saatavissa: <https://www.who.int/en/news-room/fact-sheets/detail/mental-health-strengthening-our-response>. [viitattu 6.2.2022].

SAATEKIRJE ASUMISYKSIKÖN TYÖNTEKIJÖILLE

Hyvä työntekijä,

Olemme Kaakkois-Suomen ammattikorkeakoulun (XAMK) sosionomiopiskelijoita. Teemme opinnäytetyötä Vaahteramäen asumisyksikön omaohjaajuu-
desta ja sen merkityksestä asukkaan osallistamisessa. Toivoisimme, että
Teiltä löytyisi halukkuutta tehdä kanssamme yhteistyötä asumisyksikön oma-
ohjaajatyön kehittämiseksi.

Toivoisimme, että voisitte tehdä asukkaille asukastyytyväisyyskyselyn, jonka
olemme laatineet. Tämän pohjalta järjestämme työyhteisöllemme aivoriihen,
jossa käymme yhdessä läpi asukkaiden vastaukset ja pohdimme yksikön
omaohjaajuutta sekä sitä, kuinka mielenterveyskuntoutujaa voidaan tukea
osallisuuden toteutumisessa juuri Teidän yksikössänne. Tulette saamaan ai-
voriihen sisällön etukäteen, jotta voitte rauhassa tutustua aiheeseen. Aivoriihi
toteutetaan 11.11. 2021. Tilaisuudessa ei tulla keräämään minkäänlaisia hen-
kilö- tai tunnistetietoja.

Vastaamme mielellämme Teitä askarruttaviin kysymyksiin, joita Teille herää
opinnäytetyöstämme.

Ystävällisin terveisin sosionomiopiskelijat

Eija Laari (p. xxx xxx xxxx, beila001@edu.xamk.fi)

Sari Outinen (p. xxx xxx xxxx, osaou003@edu.xamk.fi)

ASUKASTYYTYVÄISYYSKYSELY ASUMISYKSIKÖN ASUKKAILLE

Hyvä asukas,

Teemme opinnäytetyötä asumisyksikköne omaohjaajuudesta. Toivoisimme Sinun vastaavan kolmeen kysymykseen, joissa selvitetään Sinun mielipidettäsi omaohjaajuudesta. Vastaamalla voit olla mukana kehittämässä omaohjaajuutta.

1. Miten omaohjaaja on mukana Sinun arjessasi?
2. Miten koet voivasi vaikuttaa omiin asioihisi? Kerro jokin esimerkki.
3. Mitä toivoisit omaohjaajalta?

Kiitos vastauksistasi sekä kyselyyn osallistumisestasi! Kyselyn tuloksista kerrotaan asumisyksikössänne tutkimuksen päätyttyä.

Ystävällisin terveisin sosionomiopiskelijat

Eija ja Sari

Ohje työntekijöille asukastyytyväisyyskyselyyn

Hei!

Tässä lyhyt ohjeistus asukastyytyväisyyskyselyn tekemistä varten:

- Kysely on asukkaalle vapaaehtoinen (pieni yllätys vastan-
neille).
- Kysely toteutetaan kahdenkeskisesti (ohjaaja/asukas).
- Vastaukset voi kirjoittaa vapaamuotoisesti, kuitenkin mahdol-
lisimman tarkasti, asukkaan kertoman mukaan (käsillä tai tie-
tokoneella).
- Merkitse selkeästi, mihin kysymykseen vastaus kuuluu.
- Vastaukset voi kirjoittaa joko kysymyspaperin taakse tai erilli-
selle paperille.
- Ei haastattelijan tai haastateltavan nimeä vastauspaperiin.

Vastaukset tulisi olla palautettavissa meille 27.10.2021, jotta eh-
dimme näiden pohjalta suunnitella aivoriihen rungon.

Terveisin Sari ja Eija

AIVORIIHI to 11.11.2021 klo 12–13.30, Vaahteramäen asumisyksikkö

Työskentelyrunko:

Klo 12.00 Aloitus

- opinnäytetyön tekijöiden lyhyt esittely
- aiheen esittely: **Millainen omaohjaajuus tukee asukkaiden osallisuutta?**
- osallisuuden käsitteen avaaminen

Klo 12.10 Jakautuminen ryhmiin (2)

- Mitä omaohjaajan on otettava huomioon omaohjaajuudessa asukkaan osallistamisessa?
- ryhmissä KAIKKI työyhteisön ideat, ratkaisut, kokemukset esille (A4-paperille kirjoitettuna)

Klo 12.20 Ryhmien kaikki ideat, näkökulmat kirjataan paperille

- molemmista ryhmistä joku/jotkut luettelevat kaikki syntyneet ideat koko ryhmälle
- syntyneiden ideoiden pohjalta käydään yhteistä keskustelua --> kirjataan ylös

Klo 13.00 Ideoiden koonti ja mahdollinen ryhmittely

- työyhteisöltä ideoita ohjeen ulkoasuun?

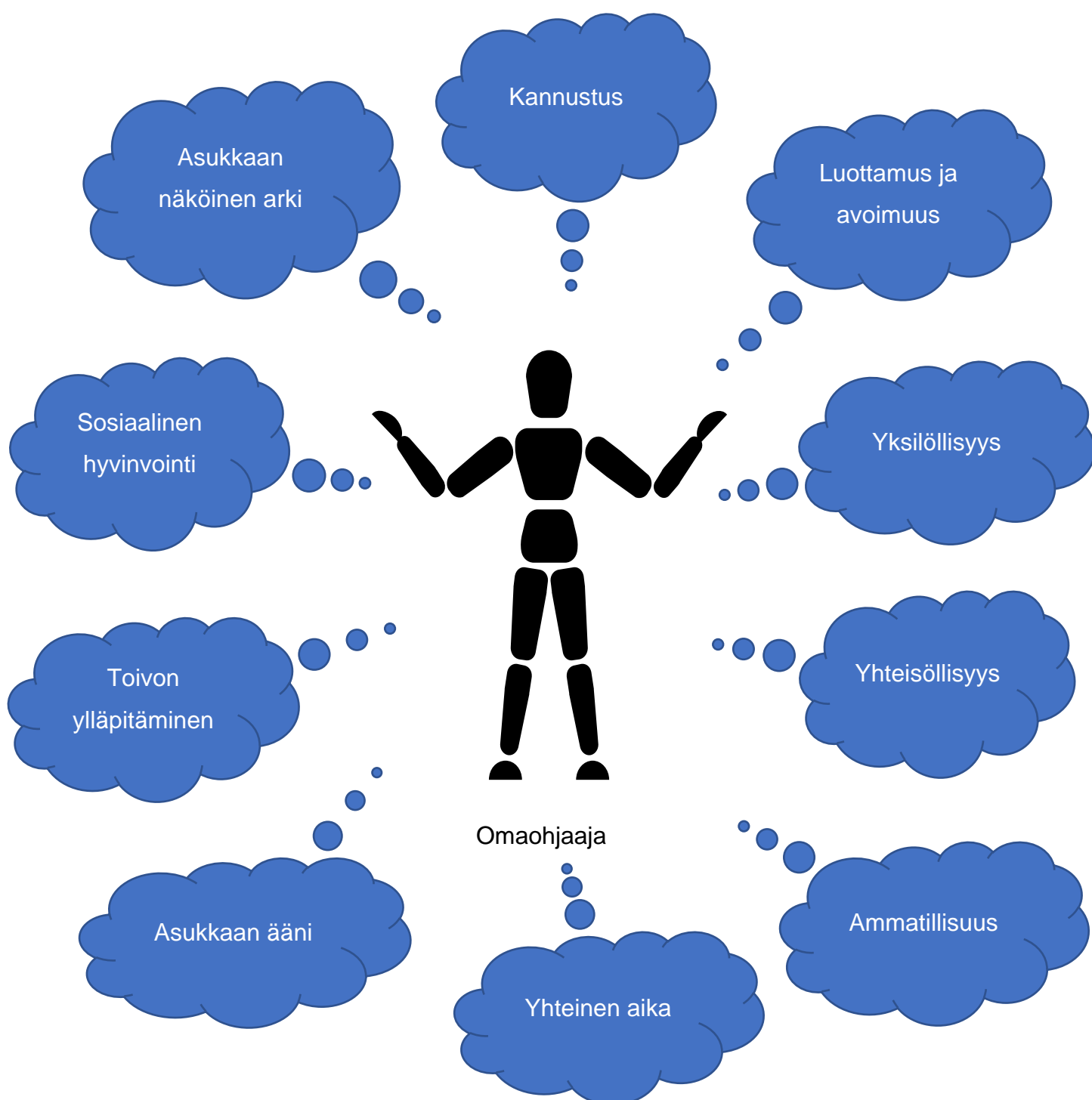
Klo 13.15 Kahvit ja lopetus

- osallistujien kiittäminen heidän panoksestaan
- Kerromme, mitä tutkimuksessa tapahtuu seuraavaksi. Työyhteisö saa alustavan version ohjeesta luettavakseen heti, kun se on valmis. Työyhteisö voi osallistua ohjeen muokkaamiseen tarpeen mukaan.
- Työyhteisö tulee saamaan kaikki materiaalit itselleen tutkimuksen päätyttyä.

ASUKKAAN OSALLISUUDEN TUKEMINEN -OHJE

Asukkaan osallisuuden tukeminen

Tämän ohjeen tarkoituksena on herättää omaohjaaja pohtimaan, mitä hänen on otettava huomioon omassa toiminnassaan, ammatillisessa suhtautumisessaan asukasta kohtaan sekä asukkaan osallisuuden toteutumisessa. Omaohjaajan on hyvä pysähtyä miettimään omaa toimintaansa eli kiinnittää huomiota siihen, miten hän toimii ja ottaa huomioon asukkaan tilanteen kokonaisvaltaisesti. Asukkaan osallisuutta tukevaa omaohjaajuutta voidaan kehittää työyhteisössä asioita puheeksi ottamalla sekä yhteisellä keskustelulla.

Asukkaan osallisuutta tukeva omaohjaaja

... ylläpitää luottamuksellista ja avointa ilmapiiriä.

Omaohjaaja huolehtii siitä, että asukkaan oma mielipide tulee esiin asukkaan arkisten asioiden hoitamisessa. Omaohjaajan tulee antaa asukkaalle mahdollisuus tehdä itseään koskevia valintoja aina, kun se on mahdollista. Asukkaalla on oikeus ilmaista itseään myös kielteisesti. Tämä osoittaa sen, että asukas kokee ilmapiirin turvalliseksi, mikä mahdollistaa eriävän näkemyksen ilmaisemisen.

... on kannustava.

Omaohjaaja kannustaa asukasta tuomaan oman mielipiteensä rohkeasti esiin.

... kohtaa ja huomioi asukkaat yksilöllisesti.

Omaohjaaja osoittaa olevansa aidosti kiinnostunut asukkaan asioista. Omaohjaajan tulee huolehtia siitä, että jokainen tulee kuulluksi. Omaohjaajan vastuulla on se, että tasapuolisuus toteutuu ja aremmatkin asukkaat saavat äänensä kuuluviin. Omaohjaajan tehtävänä on järjestää **yhteistä aikaa** oman asukkaan kanssa.

... mahdollistaa asukkaan itsensä näköisen arjen toteutumisen.

Omaohjaajan on otettava huomioon asukkaan mielenkiinnon kohteet. Omaohjaajan on etsittävä ja tarjottava asukkaalle konkreettisia mahdollisuuksia oman arjen rakentamiseen.

... ylläpitää yhteisöllisyyttä.

Omaohjaajan tulee mahdollistaa yhdessäolo ja yhteinen tekeminen asumisyksikön asukkaiden kesken.

... kannustaa ja pyrkii mielekkään tekemisen järjestämiseen myös asumisyksikön ulkopuolella.

Omaohjaaja pyrkii mahdollistamaan asukkaan osallistumisen sosiaaliseen elämään yhteiskunnan jäsenenä. Tämä pienentää laitostumisen riskiä. Omaohjaaja toimii omalta osaltaan asukkaan suhteiden ylläpitäjänä.

... pitää yllä toivon näkökulmaa.

Omaohjaaja kannustaa asukasta toteuttamaan itseään realistisuuden rajoissa.

... toimii tarvittaessa asukkaan äänenä.

Omaohjaaja tuo esiin asukkaan ajatuksia ja toiveita muille ammattilaisille.

... osaa perustella omat näkemykset.

Omaohjaaja osaa perustella ammatillisesti omat eriävät näkemyksensä ristiriitatilanteissa.

Työyhteisöllä on hyvä olla yhteinen näkemys siitä, mitä omaohjaajan roolissa on tärkeää ottaa huomioon sekä yhteinen linja, kuinka kunkin asukkaan kohdalla toimitaan.